

ЕКОЛОГІЧНІ ПРИГОДИ ТВАРИН

Іван Волошин

Іван Волошин

Екологічні пригоди тварин

ТЕРНОПІЛЬ
«ПІДРУЧНИКИ І ПОСІБНИКИ»
2004

УДК 821.161.2 – 93:591.5 06 (075.2)

ББК Ш9 (4УКР) 6 – 49я71

В 68

Редактор *Леся Вознюк*
Художнє оформлення *Віктора Стецюка*
Відповідальна за випуск *Леся Вознюк*

Волошин Іван

В 68 Екологічні пригоди тварин. — Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. — 80 с.

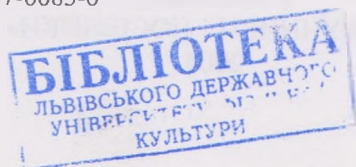
ISBN 966-7-0083-0

У книзі в доступній для школярів формі висвітлені екологічні проблеми, що виникли внаслідок недбалої господарської діяльності людини.

Неприємні ситуації, у які потрапляли казкові персонажі — мешканці лісів, водойм, степів — спричинені екологічними катастрофами, впливом отрутохімікатів, забрудненням повітря, ґрунтів та водойм.

Книга буде корисною для учнів початкових класів, учителів, батьків для ознайомлення з екологічними проблемами довкілля.

ISBN 966-7-0083-0

© Волошин І.М., 2004

Передмова

Упродовж останніх десятиріч істотно погіршився екологічний стан довкілля, розширилася зона господарської діяльності людини та зменшився ареал існування тваринного світу.

З кожним роком зростає інтенсивність забруднення. Антропогенні полютанти з опадами потрапляю на землю і акумулюються на її поверхні. Значні об'єми шкідливих речовин скидають у ріки потужні промислові комплекси, сільськогосподарські підприємства, річково-морський транспорт, трубопроводи, що призводить до екологічної кризи у взаєминах суспільства і природи.

В пропонованій збірці висвітлені різноманітні проблеми, які виникають у тварин внаслідок недбалої господарської діяльності людини. На прикладах кумедних і трагічних випадків, що трапилися з тваринами, автор намагається привернути увагу читачів до стану природно-антропогенного середовища на території України та за її межами.

Екологічні проблеми, досягши планетарного масштабу, утворюють нову соціальну реальність. Їхнє розв'язання залежить першочергово від рівня екологічної культури населення. Екологічні знання, навички, переконання сьогодні особливо необхідні для виховання нового ціннісного ставлення до природи, розвитку світоглядної свідомості людини.

Трагедія Жаб'ячого озера

Сонячного дня на мілководді озера чорногуз шукав їжу для своїх малят і не помітив, як його ноги почали обростати нафтопродуктами.

— Братику-чорногузе, де ти придбав такі масні й запашні чобітки? — запитав бобер, який в ту мить будував дерев'яні загати на озері.

Коли чорногуз вийшов на берег, він помітив, що на ноги поналипало щось чорне та маслянисте. Розгубившись, він навіть не зреагував на жарти бобра.

«Мабуть, знову сталася якась катастрофа, і до озера потрапила ця чорна рідина», — подумав чорногуз.

— Долиною, над якою височів завод, чорна маса стекла до озера саме туди, де я чатував на велику зелену жабу, — стурбовано сказав чорногуз. — Поступово в'язка рідина розлилася по поверхні озера. Та я не зауважив, бо мої чорногузенята дуже хотіли їсти.

«Ось чому маленькі і великі жаби з мене насміхалися і, відчуваючи небезпеку, то ховалися під воду, то знову визирали з води, благаяючи про порятунок».

Жаб'яче квакання переростало в загальний гул, з якого вирізнялися заклики мешканців озера до порятунку.

— Чорногузе, ти краще полетів би до лісного діда Опанаса і повідомив його про лихо, — рознеслося над переполошеним озером благання рибно-жаб'ячої колонії. Мешканці озера подекуди прорізали водно-мазутну суміш і вистрибували зі смертоносною товщі води, гукуючи про допомогу:

— Невдовзі озеро стане мертвим, — розпачливо пролунало з води. — Поквапся, чорногузе, лети до діда Опанаса і попроси, щоб захистив нас від напасті й допоміг перебраться в інше, чисте озеро. Нехай він запряже коней та перевезе наших діток — жабенят, бобренят, каченят, лебедят — у безпечне місце.

Їдка речовина поступово розтікалася по поверхні озера — це налякало всіх риб і відтіснило їх на узбіччя.

— Лишень погляньте, скільки тут усілякої риби: лунь, сом, щука, карась, — закричав бобер. — Рятуйтеся усі, рятуйтеся, — гукнув він до збуреного озера.

Тим часом риби почали описувати круги, і бобер зрозумів, що їм бракує кисню, бо масляниста пляма поступово вкрила всю поверхню озера.

Над озером зграями збиралися ворони, сороки. Неподалік у лісі ревів ведмідь та завивали вовки. Усе це підсилювало переживання за життя мешканців трагічного озера.

Тим часом чорногуз повідомив діда Опанаса про трагедію на озері, і дід одразу ж ухопив рушницю, яка висіла в сінях на гвіздку. Чорногуз з дідом помчали до озера.

Біля озера дід вистрелив із рушниці, і ворони та сороки розлетілися в різні боки. Старий почав рятувати мешканців озера, щоб перевезти їх до незабрудненої водойми. Дід Опанас переконливо звернувся до наляканих тварин:

— Командиром дивізії з надзвичайних ситуацій на воді призначаю себе, заступником командира повітряного захисту — чорногуза. Наказую виконувати наші команди з метою успішної передислокації нашої дивізії. Вирушаємо негайно, — закінчив свій виступ дід Опанас.

— Дивізіє, шикуйсь! Струнко! Хто ногами, хто плавниками, хто хвостами, хто животами — кроком руш. Йти лише вперед. Чорногузові зі зброєю наказую піднятися в небо і захищати дивізію з повітря.

Дивізія вирушила в похід. Рухалися поволі. Жаби несли малих жабенят і пуголовків. Відлуння їхнього квакання розносилося довкола. Бобри несли бобренят, яким не терпілося дістатися до чистого озера. Лебеді в кошиках несли своїх малят. Вони не завдавали зайвих клопотів, бо ще не вміли літати. Риби для передислокації застосовували плавники, хвости, животи та гнучкість тіла. Для збереження життєдайності риб маршрут проходив через водний рубіж. Гомоніла левада, жалібно квакання губилося в лісових нетрях.

Перетин водного рубежу та розквартирування на обід відновили сили, невдовзі на обрії з'явилося озеро. Радісно загомоніло дивізійне військо, і через мить вся дивізія стояла на березі такого бажаного озера.

Та біда ніколи не приходить сама. Після тривалої посухи озеро обміліло, його закидали сміттям, з навколишніх полів дощі нанесли чимало намулу та шкідливих речовин. Мандрівники бідкалися, метушилися, бігали вздовж озера у пошуках чистого місця. Потрібно було діяти.

Бобри запропонували добудувати дамбу і створити водосховище. Усі взялися до роботи.

За кілька хвилин уперек прориву дамби лежали дерева. На допомогу потерпілим прийшли інші звірі. У прорив старої дамби кроки скидали землю. Зайці вишикувавшись у живий ланцюг, маленькими відрами передавали землю та каміння, щоб швидше відновити дамбу. Старий заєць стежив за будівництвом, висипав землю на дамбу і примовляв:

— Швидше, ще трохи, і ми ліквідуємо прорив в дамбі, а озеро наповниться водою.

Робота тривала. Жаби носили землю на листках лопухів, чаплі, чорногузи та лебеді будівельний матеріал знаходили у лісі, де було чимало дерев'яних обрізків, гілля та пеньків. Дідові Опанасу допомагав його старий приятель ведмідь, якого лісничий урятував від загибелі. Вони удвох возили кам'яні глиби. Інші ведмеді жбурляли у прірву дамби пеньки та колоди.

Урешті-решт прорив у дамбі ліквідували, й озеро почало швидко наповнюватися водою. Громада весело загомонила. Цивілізацію одного озера було врятовано. Жаби та риби пірнали під воду, виринали, танцювали від щастя. Бобри відгороджували частину озера й облаштовували малюків.

Не вгавали зайці та ведмеді. Закружляли у веселому танку. До них приєдналися чорногуз, лебеді, качки, риби, жаби і танцювали докола діда Опанаса, що витанцьовував разом з усіма.

Радісний гомін лунав до темної ночі.

Щоранку нові поселенці озера радісно вітають діда Опанаса. Лісничий періодично проводить з мешканцями озера навчання на випадок інших можливих катаклізмів.

Півник Васько

Лисиця жила в норі за селом. Коли сутеніло, вона виходила на полювання. То зловить мишку на полі, а якщо поталанить — не обачного зайчика, що забрів далеко від домівки. Усе, що вполює, — несе своїм лисенятам. Їх у неї чимало, а їжі — обмаль. Доволі часто вони бувають голодними. Минулої ночі мама-лисиця принесла діткам лише одне мишеня.

До села йти далеко і лячно. Нещодавно дід Омелько ледь не застрелив її біля села, коли лиска несла півника. На щастя, дріб зачепив лише кінчик хвоста. Навіть півника, якого несла на спині, з переляку випустила. Півник вискочив на дерево і, насміхаючись, кукурікав:

— Так тобі треба. Шкода, що дід Омелько не влучив тобі у голову, — лементував півник на весь ліс. — Приходь ще раз, ми тебе гостинно зустрінемо. Твоя шуба сушитиметься на жердині.

— Так-так, — підтакнув вовк, який зачувши галас, вискочив з лісу. — Дід Омелько дуже сердитий, а знаєш, лиско, чому...

Дід Омелько має вівці і ягнята. Яюсь уночі я довго чатував неподалік його двору, сподіваючись поласувати овечкою чи ягням. Та після того, як я у нього забрав нічного сторожа — собаку Сірка — він постійно сидить біля комори з рушницею і чекає на мене.

Одного разу я тихесенько підкрався до дверей — хотів лише глянути на овечок та ягнят. Але кіт, який муркотів десь під стріхою, зчинив із переляку галас. Дід Омелько відразу прокинувся — і як бабахне з рушниці. Мені обпік ногу нестерпний біль, і щось ніби застряло в хребті. Я дивуюся, що залишився живим. А ногу і досі тягну. Отож-бо «господарити» до діда Омелько я більше не навідуюся.

— Ти ба, одного разу мені все ж вдалося перехитрити діда Омелька, — продовжила лисиця. — Ось лишень послухай...

Дід Омелько залишився на господарстві сам. Баба Ярина поїхала в місто, щоб дідові купити чоботи. Дід Омелько зачинив двері, вмоствився на порозі й задрімав, забувши про бабин наказ — охороняти півника та іншу живність. Півник теж дрімав під стріхою.

«Як же мені перехитрити діда», — міркувала я. Та за мить знайшла старе відро, склянку й затарабанила ними щосили. Дід ухопив рушницю, оббіг довкола хати і стайні, шукаючи зловмисника. Поки він шукав дзвоняра, я схопила півника Васька і щодуху помчала в ліс

до своїх малят. Згодом я з півником вже була біля своєї нори. Дивлюся, а мій товариш вовчисько сидить неподалік і чекає, може, і йому щось перепаде. Адже він старий, нога перебита, у далекі мисливські мандри ходити не може. Поглянув він на півника та й каже:

— Що ж це ти, лисице, принесла геть чисто обдерте, засушене, кістляве. Варто було добре приглянутися до своєї здобичі...

Довго я розглядала «півника» і не могла повірити своїм очам, а тоді й питаю:

— Півнику-півнику, що з тобою сталося? Хто тебе так обскубав?

— Горе нас спіткало, — заспівав бадьоро півник Васько, бо відчув, що загроза смерті минула. — Баба Ярина розсипала на городі щось таке дивне — пес... пес-ти-ци-ди. Та так багато, що все стало білим-білим. Проте овес виріс ген який. Баба з дідом його обмолотили і насипали вдосталь мені та курочкам. Поласував я вівсом від душі, не підозрюючи нічого лихого. За якийсь час моя найкраща курка Чепурунка засумувала, далі почала втрачати пір'я, перестала нести яйця, жалілася що усе тіло в неї свербить. Спересердя баба зварила з Чепурунки бульйон.

Колись я пишався своїм різнобарвним хвостом, весело співав півнячі пісні, але раптом почав втрачати пір'я. Мій вигляд лякав усіх довкола. Кури, собаки та діти стали називати мене не інакше як облупленим. «Облуплений, облуплений», — лунало звідусіль.

Дід не пускав мене до курей і все примовляв: «Згинь, прокажений!!!» Уже не один лис носив мене до лісу, та побоявся з'їсти. Не з'їси мене й ти, — впевнено продовжував півник. — Ти ж не хочеш померти разом зі своїми лисенятами? Я і далі ходитиму таким облупленим опудалом. Чи знайдеться такий лікар, що вилікує мене?

Збагнувши небезпеку, вовк, лисиця відпустили півника Васька додому.

Одного разу баба зварила вівсяну кашу із зерна нового врожаю. Поїла вдосталь, а потім довго не могла знайти собі місця від нестерпного болю в шлунку.

«Так тобі і треба», — подумав півник. Та, змилювався і покликав лікаря, який довго розпитував бабу про те, що вона їла, але нічого не міг зрозуміти. На допомогу прийшов півник, прокукурікавши: «Пес-ти-ци-ди».

Довго довелося бабі лікуватися, а дід Омелько тим часом возив нову землю і насипав її на город.

Півник Васько втратив можливість весело кукурікати, лише намагався хриплим голосом застерегти інших від біди, повторюючи такі слова:

— Пестициди, стережіться їх...

Бабі він завжди нагадував:

— Глянь, що твої пестициди зробили з моїм пишним вбранням. Раніше я був окрасою цього двору, а тепер, як опудало, відлякую ворон в городі.

Зустріч у національному парку

Якось Лось, що жив у національному парку, зустрів знесиленого оленя з довколишніх територій.

— Вітаю тебе, побратиме, на заповідній території, — радісно вигукнув постійний мешканець національного парку.

— Доброго дня, — ввічливо відповів захеканий гість. — Лець добіг до цього безпечного місця, втікаючи від знахабнілих вовків. Якась нечиста сила занесла їх на наші терени. Вони голодні, зграями кидаються на все живе, і на нас, оленів і лосів. Лише поодиноким моїм друзям вдалося врятуватися від вовчих зграй. Добре, що Всевишній дав мені міцні ноги, які допомогли мені втекти від вовків.

Тільки-но я втік від вовків, як на мене накинулася зграя мисливців, що влаштували мені такий фронт, що кулі та дріб градом сипалися на землю. На щастя, жодна не влучила в мене. Хоч я й масивний — понад триста кілограмів — велетенські роги роблять мене неповоротким у лісових хащах, та під час погоні спритність зростає вдесятеро. Переслідування повторюються так часто, що я виснажений до краю. Втікаєш від одних браконьєрів та невдовзі натрапляєш на інших. Картаю себе, що безсилий помститися ворогам, що постійно знищують моїх родичів і друзів.

— А чого ж це вони на тебе так часто полюють? — запитав лось.

— Не знаю. Але ворона якось накаркала: «Оленю, оленю, тебе продали. На тебе видали ліцензію. Мерщій утікай звідсіля», — зі смутком в очах ділився своїм горем олень.

— А що то таке ліцензія? — запитав лось.

— Це право на стрілянину: стріляй, скільки тобі заманеться, убивай лісових тварин стільки, скільки зможеш. Забирай усе, що настріляв. У ту смертоносну ліцензію вписали й мене.

— Еге-е! — вигукнув парковий лось. Справи кепські. Недобре чинять люди. Слід із цим боротися...

— Так-так, слід, — важко зітхнув олень. — Поглянь на мої старі рани: нога ушкоджена, вухо прострелене, куля застрягла в лопатці. Добре, що пробила лише шкіру, а кістки залишилися цілими. А скільки поранилих лісових тварин страждає в лісі і потребує захисту від людей!

— Я, брате, співчуваю тобі, — сказав зажурено лось. — Згоден, що ви беззахисні, що ніхто не піклується про вас, не охороняє. Залишайся, якщо хочеш, у національному парку. Хоча і тут бувають неприємності.

Одного ранку ворона перелітала з дерева на дерево і голосно сповіщала:

— Біда! Біда! У парку з'явилися мисливці, які прив'язали до дерева лося, — лементувала вона на всю околицю. — Рятуйтеся, утікайте!

Потім один мисливець п'ять разів вистрелив у прив'язаного лося, і той упав на землю. Ворона не знає, як події розгорталися далі, бо інший, пузатий, мисливець мало не влучив у неї. Ворона ледь втекла від халепи, втративши частину крила. Та це було давно. Гадаю, такого в національному парку більше не буде...

— Залишайся у національному парку, — знову запропонував лось оленеві. — Перебудеш скрутні часи. Вовча згря помандрує на інші терени, бо нещодавно я чув, що організовано мисливські бригади для їхнього вилову та відстрілювання. Браконьєрів знешкодять, — продовжував лось — і настане спокійне життя. На наш захист стає все більше свідомих людей усього світу. Ми житимемо...

Лісовому оленеві надали в заповідному парку необхідну медичну допомогу і він вирішив залишитися там назавжди.

...У Міжнародний союз охорони природи і природних ресурсів (МСОП) приходять сотні тисяч скарг про долю водних і наземних тварин, про катастрофічні екологічні умови у воді, на землі, в атмосфері, про масове винищення людиною тварин. За весь історичний період із чотирьох тисяч ссавців земної кулі вимерло 109 видів і підвидів та 150 видів птахів. Зараз 226 видів і 79 підвидів занесено до Червоної книги МСОП.

Чи стане, нарешті, людство на захист усього живого на Землі?

Вимушена втеча білки

Сидить білка на свіжому пеньку дерева, у якому була її хатка з усіма припасами: насінням шишок смереки і ялиці, лісових горіхів, сушених грибів. Сидить, сердешна, і плаче.

Засць, що дрімав під гілками ялиці, обережно виглянув і побачив свою подругу-білочку, що в розпачі плаче.

— Білочко, білочко, чому ти плачеш? — співчутливо запитав він білку. Хто посмів тебе образити? Я з друзями йому відімщу. Нещодавно я повернувся з далеких мандрів зі своїм старим другом ведмедем, ми й очистимо ліс від усіх недругів.

— Ой, зайчику, — витираючи сльози і пильно вдивляючись у чагарникові зарості, прошепотіла білочка. — Лиш поглянь, що сталося з моєю домівкою. Незабаром буде зима, я зробила чималі запаси, утеплена дупло, стрибала з гілки на гілку і збирала про запас лісові горішки, лушила смерекові та ялові шишки і шукала осінні гриби. Та раптом прийшли дуже сердиті люди. Вони обстукували сокирою дерева і про щось розмовляли між собою. Я змогла почути слова: «Здорове дерево». Потім люди взялися до роботи, і почали підрізати моє дерево, з моєю хатинкою...

— Я благала їх, — продовжувала білочка. — Це моя домівка, чому ви її руйнуєте? У дуплі вся моя їжа. Незабаром зима. Як я житиму? Як прогодую свою сім'ю? Але мого прохання лісові варвари не чули, і дуже швидко дерево звалилося на землю. Моя хатина розбилася. На щастя, моїх діток не було в дуплі — вони гуляли неподалік і залишилися живі. Вся їжа — горішки, насіння, шишки та гриби — розсипалася по землі. Я не зможу зібрати усе до купи. До того ж, коли дерево впало на землю, лісоруби побачили, що воно нездорове, дуплаве, і кинули його в лісі. Незадоволені невдачею, люди подалися нищити лісову красу в іншому місці.

— Що ж ти робитимеш, білочко, — запитав засць. — Чи можу я тобі чимось зарадити?

— Мушу шукати іншу хатинку, інше дупло, і то якнайдалі від лісових варварів, — бідкалася білочка. — Перенесу туди все, що зможу зібрати під зрізаним деревом та облаштую нове дупло для своїх діточок.

— Чи не допоможеш мені, зайчику, перенести рештки моїх запасів? — перепитала вся в сльозах білочка.

— Звичайно, допоможу! — відповів заєць. — Я маю мішечок і заберу все та віднесу тобі в нову хатинку. Поки що перенесу твоє багатство під інше дерево і заховаю під мохом. А ти тим часом якомога швидше шукай нову хатинку.

Та й наступна хатина прихистила сім'ю білки на нетривалий час. бо ліс із кожним днем усе рідшав. На вирубках спалювалися гілля та все, що залишилося від лісу. Інколи навіть спалахували пожежі і їдкий дим заповнював дупло, що змушувало білочку з сім'єю знову покидати оселю.

Навесні від густого лісу залишилося єдине маленьке дуплаве дерево, де зимувала білочка з сім'єю. Чому воно вціліло, годі було зрозуміти. Може, люди порозумнішали і не захотіли нищити його?

Ліс зник, і білка, зібравши своє багатство — діток, переселилася в національний парк, де кожне дерево та його мешканці перебувають під охороною.

Так закінчилися митарства білки. Та, на жаль, таке часто трапляється з іншими лісовими мешканцями. Коли-не-коли білочка провідує свою стару домівку — одиноке дерево, яке височить над гущавими молодого лісу. Стоячи під своїм одиноким деревом, білочка згадує сповнене клопоту та небезпеки минуле життя. Молодий ліс з кожним роком підрастає і в ньому, можливо, поселяться її діти. І тут, — крім білочка, — ніхто не порушуватиме їхній спокій. Можливо, на цьому місці також буде створено заповідник або національний парк, а люди у всіх куточках земної кулі нарешті стануть на захист лісових тварин.

Усі на це чекають і сподіваються, що так воно і буде.

Пригоди двох зайців

Одного літнього дня сиділи два зайці під ялівцем і чекали настання ночі, бо вдень лячно виходити з чагарників у пошуках їжі. Щойно стемніло і стих денний гамір — люди та собаки розійшлися по домівках, зайці, вдивляючись у темряву, яку навскоси прорізувало місячне сяйво, посміливішали і вийшли на галявину. Спочатку вони накиннулися на гриби, а потім натрапили на кисличку. Злегка вгамувавши голод, вони вже впевненіше пострибали до бабиної грядки, де можна було поласувати смачною капустою.

Довговухий заєць добре знав дорогу навіть найтемнішої ночі. Невдовзі зайці тихенько підбиралися до бабиного городу, розшукали капусту, яка милувала зір і ніби припрошувала: «З'їж мене!». Та щось на городі ніби заворушилося, перелякані зайці припали до землі і з місця ані руш. Але ще більший страх найшов на Півторавухого зайця, коли він побачив дві великі тіні, які з переляку сприйняв за палиці, якими баба хоче його вдарити.

«Ой і попаде мені від баби: як уперіщить мене цими палицями, то й ноги не винесу з городу», — подумав він. Та придивившись уважніше, він зрозумів, що це не палиці, а довгі тіні від вух його товариша, зайця Довговуха.

— А чому в тебе такі довгі осячі вуха? — тихо запитав Півторавухий Довговуха.

— Ге-ге-е, — прошепотів Довговухий. — Це робота бабиного ося Сірка. Він на мені вже декілька разів тренувався: схопить за вуха і влітне до буди. Але у нього старечі зуби, не може втримати мене, відпустить. Я тим часом і втечу, а Сірко заховається у своїй буді на городі і дримає. А баба Параска думає, що її Сірко постійно на чатах і надійно стереже капусту.

— А чого ж у тебе праве вухо коротше? — у свою чергу запитав Довговухий. — Чи це не Сіркова робота?

— Авжеж, — із жалем відповів Півторавухий. — Неприємна історія сталася якось зі мною та моїми побратимами. Колись розповім тобі про цю пригоду.

— Як ти думаєш, Півторавухий, бабин Сірко і далі стереже капусту? — запитав Довговухий.

— Так, звичайно! Він завжди стереже капусту, — відповів Півторавухий. — Але Сірко трохи недочуває, то й не знатиме, що ми ласуємо капусту.

Наївшись капусти досхочу і набравши про запас у мішечки, зайці побігли до своїх домівок. Щойно Півторавухий і Довговухий зникли в темряві, подав голос Сірко:

— Гав, гав, — гарикнув він грізно, ніби застерігав нічних гостей. — Краще минайте мою капусту, бо буде вам непереливки!

Зайці-бешкетники вже майже добралися до своїх лісових домівок, як раптом Довговухий жалісливо застогнав.

— Що з тобою? — запитав Півторавухий. — Чому ти так стогнеш?

— Страшенно болить у животі, — відповів Довговухий. — В очах темніє, усе летить-кружляє, наче в химерному танці...

Звідкіля зайцям було знати, що на капусту баба насипала отрутохімікатів, бо нічні гості добряче їй дошкуляли, знищуючи урожай. Баба знайшла на старій фермі мішок із написом «ДДТ (дуст) отруйний».

— Ой! — невдовзі простогнав Півторавухий. — І у мене болить живіт. Що це з нами таке? Від чого ми захворіли? Невже від капусти? — бідкався він.

— Ха! Ха! — пугукнула сова, яка саме хотіла схопити Довговухого своїми кігтями. Але почувши бідкання зайців, вона передумала це робити.

— Я бачила... я бачила, як баба в сутінках чимось з мішка посипала капусту. Це, мабуть, була отрута? — іронічно прохрипіла сова. — Це й стало причиною вашого захворювання. Баба гідно помстилася вам.

— Хочете, я розповім вам одну історію, — ніби знушаючись зі страждань зайців, продовжувала сова. — Яюсь баба з цієї капусти зварила дідові борщ. Дід з великим апетитом його їв і прихвалював господиню. Та вже через хвилю-другу він схопився за живіт, корчився від болю, і сердито лявся:

— А щоб тобі добро було, безголова бабо... Ти, напевно, знову на грядку з капустою насипала тієї згубної отрути. Та хіба ти не знаєш, що хімікати через корінь і листя накопичуються в капусті, і нічим вже їх звідти не вимиєш. Та якщо їх багато, то можна наїстися того

харчу і померти. Біжи, бабо, що духу та приведи лікаря, щоб приписав ліки від отруєння, щоб вивести отруту з організму.

Дід ледь оклигав і відтоді вже ніколи не їв бабин борщ із капусти з дустом, — завершила свою розповідь сова.

Так баба Параска ледь не отруїла свого діда, а тепер отрута і зайців, які поласували капустою, не шкодує. На щастя, знайшовся лікар, яким зумів їм допомогти. Відтоді зайці-бешкетники не заглядають у чужі городи і застерігають десятого не робити цього: мовляв, краще їсти кислички, лісову капусту та інші трави, які природа створила для них.

Після того, як захворів дід, баба назавжди відмовилася від хімікатів. а вирішила садити на городі стільки капусти, щоб вистачило і зайцям, і їм із дідом на борщ.

Суперечка лососевих

Одного весняного дня чорноморські лососі великими косяками бешкетували біля гирла Дунаю. Та раптом з Кілійського рукава в Чорне море величезною навалою рушили їхні річкові побратими — лососі дунайські. Стояв лякливо-турботливий лемент. У відповідь навалі з Дунаю косяки лососів чорноморських теж вишикувалися у бойові ряди.

— Нечуване нахабство, — обурювалися мешканці моря, — дунайські лососі покидають рідні водні простори і у незвичний час кудись мігрують.

Чорноморські лососеві готувалися нанести непрошеним гостям смертельного удару. Вожаки впливли на передові позиції. Та заgonи дунайських лососевих неможливо було роздивитися у дуже каламутній воді. Було доволі темно і нападати на зайд було небезпечно. Щоб уникнути кровопролиття, господарі моря вирішили провести переговори із прісноводними гостями.

— Хто вожак дунайських лососевих? — запитав командним голосом півтораметровий вожак чорноморської ватаги. — Виходь на передову позицію, обговоримо причини вторгнення на нашу територію.

— Гаразд, — погодився дещо менший за розмірами дунайський лосось. — Порушити ваші чорноморські простори примусила нас біда, яка сталася цієї весни. У ріку Тису і Дунай потрапила надзвичайно отруйна речовина. Дід Опанас кричав, що це ціаніди натрію і калію, які люди використовують для видобування золота та срібла. Та це ще не все. У наших ріках накопичилося чимало важких металів.

— І що з того? Нехай собі плавають. А вам що до них? Живіть собі і не звертайте уваги, — розсердився ватажок-чорноморець.

— Там просто неможливо жити. Вода брудна і отруєна, — відповів дунайський лосось. Дід Опанас бив на сполох, ходив біля берегів річок Тиси і Дунаю, покрикуючи:

— Утікайте в Чорне море і шукайте інші річки! Пливіть у верхів'я Дунаю та Тиси і живіть доти, доки вода в річках не очиститься. Якщо вода повертається назад, коли минеться надзвичайна ситуація.

Ось так ми й опинилися на вашій території, у ваших морських територіальних водах. Просимо допомогти нам знайти хоча б тимчасовий прісноводний притулок.

— Гарзд, ми допоможемо вам знайти чисту річкову воду й організуємо кілька лососевих резерватів.

Ватажок чорноморських лососевих одразу розпорядився організувати рятувальні групи та допомогти дунайським побратимам добратися до лиманів і річок.

— Згодом із тимчасових резерватів ви повернетесь до ваших рідних місць.

— Слід зібрати найвищий суд лососів та прийняти рішення про засудження суходільних, берегових, річкових і морських варварів, які своїми діями знищують нас, скидаючи у воду отрутохімікати. Попередити їх про те, що наше страждання, збільшення кількості мертвих річок, озер, водосховищ, прибережних ділянок моря згодом призведе до страждання самих людей. Знищуючи нас, вони знищують і себе. Далі терпіти таке знущання — неможливо. Про річкову трагедію повідомити в усіх водних, підводних і суходільних засобах інформації, — наказав чорноморський вожак-велетень.

— А чому б нам не запросити з усіх кінців світового океану китів, кашалотів, акул, морських котиків та призупинити рух річкового і морського транспорту. Може, тоді хтось-таки стане на наш захист, — запропонував дельфін.

— Так-так, запросимо, — загомоніло представницьке зібрання. — Слушна пропозиція...

— Це буде наша загальна річково-морська, а може, й світова акція протесту, — продовжував чорноморський лосось. Я пропоную звернутися до усіх мешканців Землі:

— Люди! Припиніть варварське нищення природи! Відверніть антропогенну катастрофу у Світовому океані...

На чолі з Нептуном лососі послали делегації з протестом до всіх дунайських держав. Одночасно протести були розіслані і у Всесвітню організацію охорони здоров'я (ВООЗ), Міжнародну спілку охорони природи і природних ресурсів (МСОП), а також в Організацію Об'єднаних Націй (ООН).

Засоби масової інформації лососевих згодом неодноразово повідомляли про наслідки рибних походів протесту.

Скарги білочки та равлика

Із давніх-давен живе білочка у смерековому лісі зі своєю великою сім'єю. Білочка цілу осінь важко працює. Ось там на смереці ростуть шишки з насінням, а поруч — багато шишок на високій ялиці. Рясно біліють лісові горіхи.

З року в рік білочки запасуються лісовими горіхами, збирають шишки, лущать насіння та носять у свої оселі-дупла або в замасковані схованки під деревами та кущами, готуючи запаси харчів на тривалий зимовий період.

Якось сонячного дня несла білочка мішечок із шишками, зупинилася біля дупла, щоб почистити горіхи та потеревити шишки. Поруч ріс грибок-лісовик, якого білка приберегла для своїх діток. Раптом вона помітила, що на самій шапці грибка сидить равлик і плаче.

— Чого ти плачеш, равлику? Хто тебе образив? Чи можу я тобі чимось зарадити? — забідкалася білочка.

— Ой, білочко! Щось жахливе трапилося в лісі. На грибах збирався якась невідома речовина. З давніх-давен я вмивався росою, смакував грибами та йшов відпочивати. Але сьогодні роса надзвичайно пекуча. Я спробував доторкнутися до роси, та обпік лапки, що аж танцював від болю на шапці гриба. Спочатку я подумав, що лише одна краплинка така кисла й пекуча. Та виявилось, що така несмачна й пекуча вся вранішня роса. Де ж я братиму воду для пиття? Вчора я втік із заячої кислички. Ще й сьогодні пам'ятаю пекучий біль і жахливий смак. А що трапилося із грибами та росою?

— Послухай-но, равлику, що розповідав мені ведмідь, — співчутливо сказала білочка. — Якось вранці він захотів поласувати малиною. Знайшов на вирубці лісу малинник, і налаштувався їсти. З'їв кілька відок і зупинився, міркуючи подумки. «Лише вчора я тут був — малина й листя були дуже смачні. Уночі випав дощ. Мабуть, він і зіпсував малину. Листя чомусь посіріло, по краях навіть стало бурим, а смак пішов подекуди чорні дірки. Дива та й годі...».

— Ні! Це жодною мірою не диво, а трагедія, — вигукнув равлик. — Послухай, що розповідав старий безхвостий заєць своїм дітям. Коли вони скаржилися, що заяча капуста чомусь така несмачна.

Він сказав, що разом з водою на рослини потрапляє кислота. Це ж формула пекучої роси: H_2SO_4 .

— А що, росу потрібно струшувати з листочків і грибів? — запитували дітки у батька.

— Ні, потрібно шукати заячу капусту під кронами дерев, де косої роси дуже мало або взагалі немає. У таких місцях варто шукати і грибочки, — закінчив свою науку батько-заєць...

— Ось яка небезпечна ситуація склалася у лісі, — завершував свою розповідь равлик. — Про це варто повідомити наших сусідів-ведмедиків, усіх равликів, білочок та створити штаб із надзвичайних лісових ситуацій.

— Гей, хто там на небі? Що ви кидаєте на нас, — кричали равлик і білочка в бік неба. — Ми хворіємо від таких чудернацьких дощів. Якись вони дивні — часто на землі дощова вода іржава, і сніг випадає цілком іржавого кольору.

— Та хіба людина є другом лісових мешканців? — запитували равлик і білочка у лісової тиші. — Люди! Зупиніть випадання несмачних дощів, бо ми хворіємо, а ліси зникають. Як нам далі бути?

— Равлику, равлику, — крикнула білочка. — Ходімо і напишемо скаргу, але я не знаю кому її заадресувати.

— А може, ми пошлемо скаргу Нептуну, — сказав равлик. — Може, це він з морів та океанів вирішив викинути на сушу весь бруд. Мабуть, у Світовому океані не все гаразд. А може, напишемо скаргу планетянам, і вони змусять усіх схаменутися й поліпшити умови проживання на планеті Земля.

Ведмежий барліг

Добре жилося ведмежій сім'ї у смерековому лісі. Барліг вони мали в хащах, далеко від дороги і ведмежу сім'ю ніхто ніколи не турбував. Хоч люди деколи і згадували, що тут з давніх-давен з настанням періоду зимової сплячки живуть ведмеді в барлогу.

Серед кореневища розлогого бука збудована підземна зимова хатина. Вона встелена гілочками ялиці та смереки, листям бука, ліщини, берези. Великі гілки дугами обрамлюють стелю та стіни. Дуги скріплені гнучким корінням смереки. Своєрідну решітку від землі відділяє товща моху, який підтримує постійну температуру і захищає від охолодження барліг.

Одного дня у ведмежій сім'ї мало не трапилася трагедія. Батько, стоячи на задніх лапах, збирав малину, а малий бешкетник ведмедик Гришко над головою батька підняв сухі гілки. Мисливці ж, які проходили поруч, сприйняли ведмедя-батька за оленя. Хтось із мисливців гострелив. Роги-гілки впали на землю.

— Добре, що батька не поранили, — думав переляканий ведмедик Гришко. — Мій батько дуже войовничий і здер би шкіру з кількох мисливців.

На щастя, все обійшлося, та Гришкові стало дуже лячно. Він побіг лісом і заблукав. Невдовзі стемніло, і багаторазові спроби догукатися до батьків були марними. Дув сильний вітер, накрапав дощ. Гришко лише через кілька днів зустрів батьків на полонині. Допомогла йому сорока, яка перелітала з дерева на дерево і кричала:

— Іди за мною, я знаю, де твої батьки.

Літо ведмежа сім'я провела щасливо.

Настала осінь. Ведмеді вирішили повернутися до своєї домівки-барлогу. Вони довго шукали барліг, та ніяк не могли знайти. Увесь пагорб був безлісий — від дерев залишилися тільки пеньки. На вирубці було чимало згарищ. Увесь схил був порізаний глибокими дорогами, від яких донизу спускали деревину. Поступово ці дороги розмиються протокми потоками і перетворяться в глибокі яри.

Пошуки барлогу були марними. Ведмежам довелося повернутися до прабатьківського барлогу. Облаштувавши житло, ведмежа сім'я там і перезимувала.

Минула зима, засяяло тепле весняне сонце. На галявинах пробивався первоцвіт. Зелений килим поступово завойовував безлісі простори річних долин і полонин. Зазеленіли ліси.

Ведмежа сім'я покинула прабатьківську хатину і подалася в долину в пошуках їжі. У мандрах минула весна, настало літо. Лише наприкінці літа ведмежа сім'я знову відшукала свої рідні поля і ліси, де вони провели багато років життя. Знайшли і свій малинник, який був постійним місцем відпочинку та насолоди.

Проходячи повз рідні місця, ведмеді зупинилися на високому пагорбі і з сумом оглядали місце, де колись був їхній барліг.

— Боляче дивитися на вирубки та згарища. Які страхотливі пейзажі створює людина і, мабуть, не замислюється над майбутнім Землі. Як виглядатиме місце нашого барлогу через століття? — міркував старий ведмідь.

За мить ведмідь-батько став на задні лапи і, ніби звертаючись до неба, слізно благав:

— Люди, варвари! Припиніть нищення лісів та руйнування землі. Зупиніться на мить і погляньте на скалічену землю. Знищуючи ліс, ви руйнуєте Землю, губите не тільки звірів і птахів, а й себе. Ви порушуєте природну рівновагу, викликаєте катастрофи, руйнуєте ґрунтовий покрив, спричиняєте небачені повені, створюєте простори для ураганного вітру, змінюєте клімат, зумовлюєте землетруси. Усі створені вами надзвичайні ситуації та катастрофи згодом можуть призвести до загибелі усієї земної цивілізації.

Схаменіться, доки не пізно, зупиніть самознищення!!!

Кріт і чорний журавель

Якось кріт почув незнайомі кроки на поверхні землі, вискочив зі своєї підземної хатинки і питає:

— Хто турбує мене в моїй хатинці й зазіхає на мою територію?

— Це я, журавель.

— Чого це ти тут, та ще й стоїш на одній нозі серед зів'ялої трави і не летиш до журавлиного озера?

— Та боюся... Адже щось трапилося з нашим улюбленим озером. Лячно сісти на воду і ловити рибу. Щойно я сідаю на озеро, щось налипає мені на ноги — стає важко плавати, риба має дивний запах, і мої журавлення не хочуть її їсти.

— А чи багато там, журавлику, риби з дивним запахом? — запитав кріт.

— Дуже багато. Тільки вона не рухається: спить чи мертва, аж легчно її ловити та їсти. Я ще такого не пригадую. Моя журавлиха шуштувала цю рибу, яка чомусь не втікала, не ховалася на дні озера...

— І де ж твоя журавлиха? Захворіла чи що з нею сталося? Чому ти сам? Де твоя пара?

— Вона не змогла піднятися з озера, — відповів журавель. — Бігла крилами, просила про допомогу і закликала всіх птахів не сідати на озеро та не їсти зараженої риби. Я намагався їй допомогти, тримав її крила, але не втримав. Вона зі сльозами на очах зникла у підводній темряві. Просила мене попередити усіх про можливі наслідки, захворювання і смерть. Не зміг і я піднятися в небо і востаннє опуститися на землю. Мое тіло поважчало, — продовжував журавель, — крила стали липкими, і я думаю, що моя журавлина пісня невдовзі трагічно закінчиться.

— Я теж дуже страждаю, — скаржився кріт. — Не краще життя і у нас, кротів. щойно я з'їм корінець пирію, кульбаби або конюшини, бо черв'яків, комах, личинок стало значно менше, у роті стає дуже гірко, що я змушений вибиратися на поверхню і безперестану пити росу. Дяку і боюся, щоб, бува, не отруїлися мої дітки.

Моя їжа має різкий запах і жахливий присмак. Напевно, якісь шкідливі речовини накопичуються в тілах черв'яків, яких я їм, що й викликає дивні відчуття в організмі, іноді навіть різкі болі. А в мене є дітки — потрібно їх доглядати.

Я змушений покинути рідну домівку і шукати іншу територію. Може, там їжа, підземелля і земля будуть чистішими. Ой! Ой! Чи вдасться знайти мені чисту землю?

— Коли нарешті ми зможемо веселитися зі своїми дітками, споживати не забруднену отрутою їжу, коли не буде загрози здоров'ю і життю наших діток? — продовжував Кріт. — Давай, журавлику, звернемося до товариства «зелених». Мені хтось розповідав, що осел Всезнайка брав участь у «зелених» експедиціях по Дністру, Дніпру та Шацьких озерах. Про наслідки досліджень він нам розповість за нагоди. Можливо, і нам «зелені» чимось допоможуть. А поки що прощай. Іду годувати своїх діток. Маю надію, що вони ще живі. Відчуваю, яке забруднене повітря. Слід зачиняти двері, щоб не потрапило до нори. Ой, горе нам під землею...

— Тобі під землею важко, — сумно сказав чорний журавель, — а мені погано всюди: на землі, у воді, у повітрі. Нас із кожним днем стає все менше, навіть до Червоної книги занесли.

— Так-так, — збентежився кріт. — Горе нам усім на землі. Люди захистіть нас від вимирання! — відчайдушно гукнув він і зник у темряві нори.

А журавель досі ходить понад озерами та річками, голосить про свій біль, застерігаючи усіх птахів із Червоної книги про екологічну небезпеку.

Жаба і вуж

У надвечір'ї комарі хмарами літали над озером. Раптом звідкись з'явилися великі зелені очі жаби-баби. Вона то вискочить із води, схопить із десятків довгоногих комариків, то опише серед комариної хмарки дугоподібну доріжку і гульк під воду. Такі жаб'ячі полювання повторювалися не раз. Та раптом вона почала збільшуватися в об'ємі.

— Ой, — скрикнула вона, — що зі мною трапилося? Я стала дуже великою та важкою. Невже то були такі ситні комарі?

За хвилю висунула свої великі очиська з води і закричала:

— Чи є хтось на березі? Я хочу хоча б із кимсь порозмовляти.

— Я можу з тобою поспілкуватися, — обізвався довжелезний вуж. — Пливи на берег.

А сам подумав: «Нехай вона лише виплигне з води, буде мені вечеря».

Жаба вистригнула на берег і почала шукати співрозмовника серед великих лопухів. Вона помітила тонесенький язичок, який то з'являвся над лопухами, то зникав. «Хто це такий причаївся за листям лопуха? Невже це мій лютий ворог — вуж?» — міркувала жаба. Із переляку вона хотіла стрибнути назад у воду, та відчула нестерпний біль у ногах і не змогла їх навіть розігнути.

— Хто там під лопухом? — запитала зеленоока. — Виглянь — я захворіла. Мені потрібна допомога, — у розпачі пропищала жаба.

— Я вуж, — хрипким голосом просичав вуж. Учора я поласував жабою на тому боці озера, то ще й зараз шкодую, що так учинив. Жаба була якась гірка. Досі гіркота підходить до горла.

— А-а-а, так тобі й треба, — сердито квакнула жаба. — Ти постійно на нас нападаєш. Та поглянь-но лишень на озеро. Вода в ньому змінилася, потемніла, скаламутніла, а на поверхні зібралася чорна ~~жидка~~ неприємного запаху — боязко висувати голову. А тобі відомо, ~~що ми~~ — земноводні мешканці — періодично дихаємо повітрям. Під ~~водою~~ можемо перебувати недовго. Дихаючи, ми з повітрям втягуємо ~~і воду~~, а тому й густі краплини рідини, що розлилася по поверхні ~~води~~, так потрапляють у наш організм.

Звіддала над поверхнею озера донісся голос бобрихи.

— Нафта, нафта, — свистіла вона. — Утікайте всі, бо загинете. ~~Вона~~ послухалася, і ось, подивіться, що зі мною сталося. Якись чорні

плями по шкірі, розпухає живіт. Що мені робити? Чим можу собі зарадити? Треба втікати звідси мерщій...

— У мене дуже багато маленьких жабенят, — забідкалася жаба-мати. — Треба їх усіх рятувати. Ой, горе, горе, нам!

— А ні, — подумав вуж. — Хвору жабу їсти не можна. Хай собі живе.

Жаба зібрала своїх жабенят і вирушила в далеку дорогу, сподіваючись, що їй вдасться зберегти своє потомство.

Зі своєї будівлі вийшов бобер.

— Де ж мені помитися? — запитав бобер у вужа, демонструючи свою безшерсту плямисту шкіру.

— А ти біжи ось туди... бачиш, де чорний дим — там в озеро стікає мильна вода, нею й відмиєш залишки свого хутра.

Вода, яку порекомендував вуж, була дуже їдка — від неї пекли очі, але вона добре змивала чорні плями. Тільки не слід було нею довго вмиватися, бо вона могла роз'їсти шкіру.

— Знаю, знаю, — сказала бобріха. — Мій найкращий друг сом вже в тій воді «оздоровлювався». Та після нетривалого купання, перевернувся на спину, вистрибнув на берег і цілодобово засмагав. Згодом він кудись подівся.

— Я бачила, що було далі, — закаркала старезна ворона. — До сома підходив ведмідь. Довго його обнюхував, морщився, потім ревів на весь ліс. Лютував, наче перепитував у озера, що сталося з ним та його мешканцями. Потім він вигріб яму, вкинув туди сома і загірив лапами. «Що це таке? Що таке з озером? — розгублено бурмотів Ведмідь, а потім заревів:

— Люди! Що ви робите, отямтеся....

Бобріха ще довго скаржилася вужеві, і вони вирішили, що разом боротимуться за збереження життєвого середовища.

— Може, пошукаємо лікаря, — запропонував бобрісі вуж, і, переборюючи біль, вони попрямували стежкою в ліс.

Плямисті ведмежата

Якось велика ведмежа сім'я захотіла добряче поїсти. Найменше буре ведмежатко прозвали Жолудем через те, що він навіть уві сні кричав:

— Дайте жолудь, хочу їсти!

Щойно він із братами виходить на прогулянку, біжить до розлогого дуба і ласує жолуді, якими вкрита земля ще з минулої осені. Та на поверхні минулорічних жолудів залишається все менше і менше, тому малюк розгрібає листя, землю, а, знайшовши плід, кудись ховає.

Бешкетник Жолудь підстрибував під деревами, котився з гірки, зривав квіти і дарував матері. Навесні — букет первоцвіту лікарського, а влітку — з різнобарвних лісових квітів.

Неспокійним був і його братик, якого прозвали Шишка, бо той частенько забирався на ялицю або смереку, зривав шишки, луцив їх, вибирав насіння та кидав у торбинку. Ніхто ніколи не міг второпати, що ще задумав ведмедик Шишка.

Одного сонячного дня Шишка зник у лісі. Ведмедиця дуже пелелякалася, довго ходила по лісу заклопотана, а потім звернулася з проханням до птахів — дятла, ворони, жайворонка, сороки, синиці, солов'яка, яструба та орла. Орел одразу піднявся над лісом і почав описувати великі кола. Згодом він побачив щось підозріле і розпорядився, щоб птахи шукали Шишка. Через кілька хвилин птахи повідомили орлові, де перебуває ведмедик Шишка.

Покарати нечемного ведмедика Шишку зібрався ведмежий суд. Довго вони засідали та згодом дискусія закінчилася винесенням судового вироку: «За порушення дисципліни ведмедика Шишку зачинити на тиждень у барлогу і не дозволяти ходити на прогулянку».

Але ведмедик Шишка не погодився з вироком і захотів виправдати свій учинок, показавши всім, чому він відлучався від рідних.

Уся галявина була вкрита невеличкими симетрично розміщеними ямками. Біля кожної ямки був забитий кілочок. Виявилось, що ведмедик Шишка висадив у землю цілий мішечок насіння смереки та ялиці, яке він сам зібрав, щоб виріс новий ліс.

— Мені іноді було так лячно лазити на верхівки дерев, — сказав Шишка. — Але, як бачите, моя важка праця була не даремною.

Усі дивилися на маленького Шишку, дивувалися і тішилися з його господарності та працелюбства і бажали йому залишатися таким завбачливим завжди.

Але радість у ведмежій сім'ї була недовгою...

Одного ранку обидва бешкетники — Шишка та Жолудь — вийшли з лісу, пильно вдивлялися в обрій і побачили якесь чудовисько.

— Що це? — запитав Жолудь Шишку.

— Та це ті гуркутуні, що своїм шумом лякають усіх звірів і птахів у лісах та на полях. Казав якось орел, — розповідав Шишка, — що це човни. Він виявився наймудрішим серед лісових звірів. Човни плывуть річками, озерами і залишають за собою доріжки-веселки на поверхні води.

— Годі, — сказав Жолудь. — Пограймося. Адже невдовзі повертатися додому.

— Ура, — вигукнули ведмедики і клубочками скотилися з гірки.

— Скупаймося в озері, — каже ведмедик Шишка, — пограймося з рибками та жабами. А може, й спіймаємо яку-небудь рибу. А їх там багато: вугри, карасі, щуки, лящі.

— А жаби не кусаються? — сором'язливо запитав Жолудь Шишка. — Ти їх не бачив?

— Знаю кілька, — відповів Жолудь. — Я бачив жабу звичайну, жабу трав'яну, ропуху зелену. Вони не кусливі.

— Гарзд, — радісно вигукнув Шишка. — Гайда! Ану ж, хто швидше докотиться до озера? Ура-а!

Два бурі ведмедики клубочком покотилися з гірки і зупинилися аж в озері.

— Де ти, Жолудю? Я тебе не бачу, — закричав Шишка. — Я бжюся...

— Я тут, — відгукнувся ведмедик Шишка. — І я тебе не бачу. У який бік плывти до берега? Біда... Очі та шерсть злипаються, ноги вагаються. Добре, що хоч озеро мілке. Я стою на задніх лапах. Зараз допоможу тобі вибратися на берег.

Крики ведмедиків почув олень. Він прибіг до озера, стрибнув у воду і виніс обох ведмежат на суходіл.

На тривожні крики ведмедиків збіглися усі лісові звірі: лось, дикий кабан, косуля, білка, заєць, куниця, ондатра, бобріха. Почув галас і дід Опанас, який неподалік охороняв лісових мешканців від непрошаних гостей. З лісу виглядав сірий вовк.

До галасливого натовпу приєднався дід Опанас. Побачивши ведмедиків, щиро розсміявся.

— Де це ви, пустуни, у мазуті викупалися? — запитав дід. — Хіба ви не бачили, що вода чорна — в озеро із труби витікають неочищені відходи нафтопереробного заводу.

— Це там щось роблять з нафтою? — перепитав заєць. — Одного разу, коли за мною гналася лисиця, я теж ледь не втрапив у ту чорноту. Та мені вдалося перестрибнути цей рівчак з неприємним запахом.

— Погляньте на мене, — звернувся до діда Опанаса Жолудь. — Шкіра пече, очі болять. Допоможіть нам. Де ж нам помитися? Мати і батько нас не впізнають і картатимуть за пустощі.

— Гаразд, — сказав дід Опанас. — Зараз принесу казан, нагріємо води змиємо бруд.

Невдовзі звірі носили дрова, дід Опанас розпалив багаття. На жердину підвісили казан з водою. Незабаром вода в казані вже загрілася. Олень приніс діжку від діда Опанаса, куди налили води і скупали ведмедиків.

Найбільше роботи виконував заєць. У гумових рукавицях він скрупульозно мив щіткою Жолудя і Шишку. Білочка принесла румнички і витирала ведмедиків.

Ведмедики раділи, що знову стали бурими. Веселий лісовий гурт разом з дідом Опанасом провели ведмедиків до батьківського барилогу. Ще довго лісові мешканці кепкували з ведмедиків-бешкетників, які скупалися у брудному озері й поміняли окрас.

Отож, не знаєш броду — не лізь у воду!

Бобриха і кіт Мурко

Сидить бобриха на березі річки Тиси, вдивляється крізь сльози у воду і голосно ридає:

— Врятуйте моїх п'ятеро діток. Вони ось там — у заводі. Я не можу плисти, бо очі мої сльозяться, хутро линяє, ноги печуть...

— Що за лихо з тобою скоїлося, бобрихо, — заняквав Мурко, що сидів неподалік на березі, сповнений мрій про те, щоб пожитися рибою. Риба чомусь сама вистрибувала на берег і боролася за останні хвилини свого життя. Не здогадувався кіт, що речовини, які накопилися в організмі риб, отруйні, і тому вони так масово гинули.

— Хіба можна їсти таку рибу. Всі кажуть, що я, Мурко, дуже розумний, то хіба можу я зробити щось нерозсудливе? — пишався собою подумки Мурко. — Ні, краще зачекаю.

Муркові хотілося плакати, коли він споглядав сотень рибин, які гинули і своєю приреченістю ніби волали:

— Люди Землі! Послухайте останні звуки сотень отруєних риб. Погляньте на річку, вода в ній чорна, перенасичена отруйними речовинами, поверхня вилискує масляною плівкою, що створює нестерпні умови існування для всіх водних мешканців. Річки стогнуть від бруду!

— Я чую вас, бобри і риби, — відгукнувся Мурко. — Стережіться! Послухайте, мій господар розповідав якось сусідові, що у воду кожної річки знову потрапили якісь ціаніди, що вбивають усю рибу.

— Я дуже хотів поласувати річковою рибою, її так багато пливе на поверхні води. Та як поласуєш цієї риби, то й померти можна. То як жити далі, де мені знайти здорову і смачну рибу? Хіба їхати за триста кілометрів за земель...

Та раптом на берег викинувся карась і каже:

— Котику, всі риби передають тобі прохання, щоб ти зібрав своїх друзів і вів їх за річку Дунай. До пікетувальників залучимо вовків, лисів, ведмедів. До походу запросимо птахів: ворон, сорок, орлів, кажанів із Кіровоград. Оточимо довокільні заводи і шахти, що винні в екологічних катастрофах, стражданнях і смерті річкових мешканців. Вимагатимемо негайної зміни технологічного процесу або закриття смертоносного виробництва та надання нам допомоги. Якщо наші вимоги не виконані у визначений термін, то відрядимо вовчі та собачі голодні зграї в ЮНЕСКО і вони змусять виконати наші прохання.

Засиплемо їх петиціями. А потім відрядимо посланців до інших світових організацій, наприклад, Міжнародний союз охорони природи і природних ресурсів (МСОП) та Всесвітню організацію охорони здоров'я (ВОЗ). З молитвами і благаннями про допомогу звернемося до наземних, морських і небесних богів.

— Ура! Ура! — лунало звідусіль.

Всесвітній похід протесту тварин та інших мешканців Землі розпочався. Про наслідки екологічних походів-протестів ми почуємо ще не раз. Адже екологічні катастрофи виникають щоденно в усіх кутках Землі. Сотні тисяч тварин, птахів, риб гинуть від псевдонауково-технічної революції. Від екологічного забруднення гинуть і люди...

Кріт і жабенята

— Гей, жабеня, чому в тебе такі червоні та заплакані очі?

— А щоб тих техреволюціонерів ген аж на місяць закинуло, то не забруднювали і не руйнували б наші озера та ріки, — забелькотало мале жабеня. — Поглянь на мене. Щойно пірнув, як опинився у світлій товщі води з нестерпно різким запахом. Мабуть, там була отрута, бо після того пірнання я не бачу на ліве око. Та й у інших жабенят болять очі. Кличу лікаря. Боюся за своє життя, бо якось мама пірнула, то й більше не випірнула — пішла на дно.

— Кротику, — попросило жабеня. — Принеси, будь ласка, свіжої води і промий мені очі.

— Гаразд, — сказав кріт і мерщій побіг до дідуся-пасічника.

— Дідусю, — гукнув кріт, — у жабенятка болять очі, допоможть, будь ласка. Мабуть, Ви маєте прополіс — він допоможе змити шкідливі речовини.

Дідусь поквапом зачерпнув джерельної води, кинув ложку прополісу і побіг рятувати жабеня. Вилив дідусь розчин у велике відро і наказав усім жабеняткам стрибати, щоб спочатку скупатися у прополісі, а потім — в іншому відрі із джерельною водою — прополоскати своє тіло.

Ось так дідусь-пасічник урятував життя багатьом жабеняткам. Усі старі жаби гречно дякували дідусеві і рушили через переліски та болота до іншого озера, яке порадив їм пасічник. Купатися в ньому було справжньою насолодою: вода освіжала і зміцнювала здоров'я.

І досі у тому озері живе жаб'яча сім'я і заворожує душу дідусь-пасічнику галасливо-наспівним кваканням:

— Дя-ку-є-мо-о... Дя-ку-є-мо-о... Дя-ку-є-мо-о-о...

Білий лебідь і жаба

Пара білих лебедів поверталася з південних країв і пролітала над містом. Обоє милувалися свіжою зеленню, тишилися весняною природою... і ненароком потрапили в димову завісу над заводським комплексом. У них закрутилася голова і з очей струмками потекли сльози. Виснажений смогом лебідь ледь опустився на землю. Лебідка ж зникла у темряві.

Щойно прояснилося в очах, лебідь почав оглядати весняні красоти й обмірковувати, що з ним трапалося. Вдивляючись у зелений килим приозер'я, він побачив жабу, яка здивовано витріщила на нього перелякані очі. Жаба, зрозумівши, що нічого боятися несподіваного гостя, посміливішала і несмішливо запитала:

— Лебедику, що з тобою сталося? Хто ж твоє розкішне вбрання так розмалював та пощипав?

— Бачиш, ген над обрієм нависли стовпи диму, що піднімаються в небо і закривають сонце. Обминути їх було неможливо, і повітряні потоки втягнули нас із дружиною в димові хмари. Якби ти знала, які вони липкі й пекучі. Суміш, із яких складалися хмари, осідала на нашому пір'ї. У хмарній темряві я загубив свою дружину. Принеси, будь ласка води й помий мене, бо до батьківського озера я не зможу долетіти. У такому вбранні мене може не впізнати дружина і злякати. Сподіваюся, що вона не загинула в отруйному смогу...

— Подруго-жабо, — поцікавився лебідь, — чи ти не знаєш, хто дуйнеє наші перелітні шляхи?

— Ох, якби тільки перелітні шляхи, — жалібно заквакала жаба. — Долетиш до озера і побачиш, як змінився в ньому колір води. Та й вода в ньому стала цілком інша. Я нещодавно пірнала у твоє озеро і не змогла прижитися в ньому. Я була змушена ховатися на дні озера, бо там вода чистіша. А на суші, сам знаєш, лебедю, скільки у нас воєнів.

— Де ж ти, лебедю, виводитимеш своїх лебедят, навчати їх плавати, шукати їжу... Де ж готуватимеш їх до далеких перельотів? Може, ми змайструємо човен і помандруємо у пошуках чистих озер? Може, у світі ще є екологічно чисті озера, не всі ж напівмертві. Чим ми годувати дітей? Поглянь на воду — там стільки бруду, отрути, що

вода щодня наносить в озеро. Лишень стрибнеш у воду і до тіла й ніг щось прилипає, ноги важчають...

— Чи чув ти, лебедику, — продовжувала жаба, — щось про нафту? Якось рибаки казали, що якщо нафта потрапить у воду, то може знищити рибу і водоплавну птицю.

Якось я спостерігала, як рибалка зачепив на гачок рибу.

— Щука, щука», — кричав він, радіючи. Але недовго він тішився, бо риба була покрита чимось липким, що навіть її очей не було видно. — Кляті сусіди, — сердився рибалка. — Знову аварія на нафтопереробному заводі. Скільки разів відходи потрапляли або просто безконтрольно скидалися в річку. Скільки разів, — бідкався він, — я вилловлював рибу із запахом і присмаком нафтопродуктів — хвору, напівмертву, неїстівну.

Спересердя рибалка зібрав своє риболовецьке начиння і пішов геть від річки.

— Лебедику, може, повідомимо про аварію державні організації, екологічну інспекцію? — нехай вони потурбуються про нас.

Лебідь та жаба вирушили в пошуках екологічних організацій зі скаргою на прирічкові промислові монстри.

Та навряд чи допоможуть будь-які організації мешканцям озер і річок, поки людина не змінить своє ставлення до навколишнього середовища.

Спогади коня тарпана і бабака про минуле

Зустрілися два степові мешканці України і завели розмову про минуле.

— Віддавна, — згадував кінь тарпан, — ми господарювали табунами у високих травах степів. Ніхто не міг змагатися з нами у швидкості, силі, волелюбності. Навіть від вовків ми утікали. У степах загрозою для нас могла бути лише ціла зграя вовків, і то лише коневі, що відбився від табуна. Бувало, станемо в коло копитами до вовків і жодна сила не могла нас здолати.

Та згодом, як і вовків, люди відловлювали нас, і наша чисельність катастрофічно зменшилась. Нас відстрілювали, одомашнювали. Останню дику кобилу в степах України було вбито в 1879 році. Причиною зменшення кількості степових коней був наступ людини на степ — інтенсивне розорювання і зменшення цілинних земель. Моїх одомашнених братів запрягали у вози, сани. Ми орали, сіяли, возили сіль із Криму, працювали на будівництві.

— Щиро співчуваю тобі, конику-брате, — ставши на задні лапки, подав голос бабак. — Така ж доля спіткала і популяцію бабаків та чимало інших наших родичів.

— Так-так, хіба тільки я втратив свободу й опинився в упряжці чи в зоопарку, — підтвердив тарпан. — Така ж доля спіткала коня Пржевальського, який вже давно зник із пустелі Гобі. Вони боролися за своє вільне життя ще майже півтора століття. Та тепер їх залишилося дуже мало, і живуть хіба що в зоопарках.

— Я розумію, що життя в зоопарках — це неволя, але ж не смерть. — співчутливо сказав бабак. — Але я вірю, що настане час і степових коней знову випустять на волю і вони відновлять свій давній рай хоча б у заповідниках та національних парках.

— Дякую за побажання, мій степовий друже, — радісно заіржав тарпан. — Але цього дочекаються, можливо, майбутні покоління. Мені так хочеться стати орлом і оглянути рідні простори, побачити, що там змінилося...

— Не варто підійматися, — із сумом мовив бабак. Невесела картина спостерігається в українських степах. Нерозумне господарювання людей призвело до руйнації. Степи майже цілком розорані. Люди видіють безліч сільськогосподарських культур. Дощова вода мстить

людям за порушення рівноваги природного стану ґрунтів. Лютуючи, вона руйнує поля, знищує родючий шар ґрунту.

— Послухай-но, тарпане, що трапилося зі мною. У невеличкому рівчаку я задрімав після тривалих пошуків своєї давньої нори. Раптом пішов рясний дощ, і рівчаком побіг струмок. Мене вода підхопила і понесла. Я ледь урятувався. Чого тільки вода не несла зі схилів: дрібнозем, гумус, пестициди, міңдобрива. Вода все глибше врзалася в землю. Можна собі уявити, якою водою напувають поля морську та річкову рибу і все живе водного середовища.

Ось у який спосіб знищене наше споконвічне степове роздолля. Зруйновані наші підземні домівки. Зникли соковиті степові трави. Над степом стоїть їдкий запах. На поверхні землі накопичена величезна кількість шкідливих речовин, які вбивають і калічать нас або викликають захворювання. Під землею заховано чимало мішків, контейнерів з отрутохімікатами. Тому підземні мешканці доволі часто хворіють. Поверхнєве і підземне забруднення, захоронення усіляких смертоносних речовин, їх транспортування підземними водами призвели до зменшення ареалів поширення і навіть до поступового вимирання моєї популяції...

— Колись мені розповідав степовий орел, який з висоти добре бачить, як змінюється земля, — провадив далі бабак. — Людина забрала усі степи і вирощує культурні рослини. Люди забудовують степи заводами, фабриками, містами, селами, дорогами, утворюють звальща. Підземні захоронення, штучні водойми. Більшість степових тварин вимерли або переселилася на інші території. Я вже навіть відвик волювати і полюю лише на мишей. Ґрунти постійно виснажуються, у них збирається чимало токсичних речовин. Вони накопичуються у зернових культурах, фруктах, овочах, потрапляють у воду, в організм тварин і людей. Тому все частіше спалахують епідемії, виникають антропогенні катастрофи.

— Друже бабаку, — звернувся Тарпан до співрозмовника, — де ти зараз мешкаєш?

— Краще й не питай, — зітхнув бабак. — Я перетворився на мандрівного оповідача, лектора з екологічних проблем та життя тваринного світу в сучасних умовах. Такий собі бабак-мандрівний філософ. Прийду, погляну на український степ, — очі наллються сльозами, і переконаюся: минулого не повернути. Зустрічаю людей у полях і розповідаю їм про славне минуле степу. Головне моє завдання полягає

у пропаганді нових технологій господарювання на полях, охороні до-
вкілля, збереження степових тварин України. Розповідаю про екологі-
чні катастрофи та їхні наслідки. Цій справі я, напевно, присвячу решту
свого життя.

— Чи ти знайдеш давні домівки в Україні? — запитав співчут-
ливо тарпан.

— Знайду, знайду, — з надією мовив бабак. — Щойно в Україні
збільшиться площа заповідних степів і зменшиться площа орних зе-
мель, тоді ми, мандрівні бабаки, повернемося на свої землі. Ще одне
лякає нас. Значна частина степів поливається водою, яка затоплює
наші домівки. Цю проблему теж слід розв'язувати.

— Тобі поталанило, бабаку, що твоя популяція збереглася, —
помахав головою Тарпан. — А мої побратими живуть лише в зоопар-
ках і вже ніколи, мабуть, не зможуть жити на волі. Хоча, може, ще ко-
лись — хтозна?

На такій сумній ноті розпрощалися колишні господарі українсь-
ких степів, щоб згодом зустрітися в одному із заповідників України —
Михайлівському, Еланецькому, Хомутовському чи Стрілецькому сте-
пах.

Прощання вугра з Україною

Дожив вугор до зрілого віку в Україні, в озерному краї на Волині. Хвалився він якось щуці про те, що нібито його братів і сестер завезли із Франції.

— А може, я теж маленьким покинув Саргасове море, перетнув Атлантичний океан і дістався до Європи? — розмірковував вголос вугор. — Бо багато моїх друзів здійснювали мандрівки з Охридського озера. Та сьогодні у вугрів немає потреби перетинати океан, бо в Європі є для них чимало інкубаторів. Щоправда, відомо, що мої пра-пра-пра-вугри поселилися в Європі дуже давно й акліматизувалися у багатьох озерах.

— Я хочу покинути Україну, — сказав дещо пригнічено вугор щуці. — Маю намір обговорити своє рішення — бо дорога доволі небезпечна — і запросити тебе в подорож.

— Подруго-щучо, щось зі мною діється неладне, — сумно провадив вугор. — Я постійно відчуваю, ніби живу на чужій землі. Дуже хочу побачити свою батьківщину та виконати там свій батьківський обов'язок. Чи підеш ти зі мною в дорогу, щоб разом досягти Атлантики? — перепитав вугор у щуки.

— З радістю попливу до Атлантики, — вигукнула щука. — Я тут незатишно почуваюся. І їжа, і вода мене не задовольняють. А нещодавно я почула, що десь неподалік від нас вибухнуло щось жахливе. те, що замінює людям сонце в нічну пору. Після цього вибуху все — повітря, вода, ґрунт і все довкола — пересичене радіонуклідами. Вони розсіялися по всій Україні, Європі, досягли навіть Америки.

— Щучо, ти таке незрозуміле слово вживаєш — радіонукліди. Що воно таке? — поцікавився вугор.

— Від них злазить луска, — зі знанням справи відповіла щука. — Від радіонуклідів розпухає живіт та інші органи. Коли їх дуже багато, то все живе гине. Я боюся тепер що-небудь їсти, щоб не заразитися радіонуклідами і не знищити себе.

— Чому ж ніхто не б'є на сполох, не звертається до всього живого на планеті? — запитав вугор у щуки.

— Не знаю, — махнула плавниками щука.

— Мені якось розповідав дід Опанас, — продовжував вугор — про рибу, які часто хворіють від якихось канцерогенів, що накопичили

ся у водоймах. Мені ж час повертатися в рідні місця, я хотів довідатися, яким шляхом найшвидше можна доплисти до Атлантики.

— Через річки Дунай і Тису плисти дуже небезпечно, бо вони дуже забруднені, і там постійно трапляються екологічні катастрофи.

— А може, помандруємо річкою Віслою до Північного моря, — розмірковував угор. — Нарікання на систематичне забруднення та катастрофи не надходили.

— Та це не цілком так. Північне море, як відомо, дуже забруднене нафтою, яку добувають із дна моря. Там частенько бувають аварії на морських платформах, нафтопроводах і танкерах, — відзначила щука. — Над Північним морем щорічно гине майже 25 тисяч перелітних птахів, тіла яких море потім викидає на берег.

— Ми помандруємо через річки Віслу — Одер — Рейн — Сену. Вони сполучені каналами. Мої побратими вже таким шляхом простували до Атлантики, — пишаючись своєю обізнаністю, додала щука. — Я — прісноводна озерно-річкова риба і зможу залишитися на проживання в річці Сені, у якій чиста вода та відсутня загроза екологічної катастрофи. А ти, вугре, помандруеш океаном до Саргасового моря і передаси уклін усім його мешканцям від європейських щук.

— На річці Сені ми й попрощаємося. А звідти — річками Сеною і Соною — я зможу поплисти до Парижа та Женеви, де розташовані штаб-квартира ЮНЕСКО та його організацій. Я вручу їм скарги про стан водойм в Україні. У скарзі зазначу ті заходи, яких необхідно терміново вжити для нашого безпечного проживання та відвернення всепланетної екологічної катастрофи.

— Прощай, вугре, — зі слізьми в очах мовила щука. — Я чекатиму твоїх діток в Україні, куди я невдовзі планую повернутися, бо наша рідна земля така чудова!

Небезпечні пригоди лелеки та ластівки

Вересневе сонце сумно визирало із-за хмар, а його тепле проміння боролось із прохолодним осіннім вітром. Природа тужила за літньою розкішшю. Посмутніли лісові дерева, лише де-не-де чулися пташині співи. У теплі краї готувалися відлітати лебеді, качки, гуси. У небі час від часу зринали ключі журавлів і лелек. Облітали землю зграйки стрімких ластівок, ніби прощалися з нею назавжди. У піднебессі лунав турботливо-гомінкий переспів, змінювалися візерунки зграй перелітних птахів.

Холод та дощ змушують птахів зупинитися на перепочинок у полях, біля озер і річок. Багатьом птахам утома та хвороби заважають продовжувати шлях у теплі краї у родових ключах. Такі птахи залишаються самотніми серед сумних, пожовклих ланів і лісів.

Так трапилося з ластівкою та лелекою, про яких йтиметься далі.

Ключ лелек та зграя ластівок вирушила в теплі краї. Журливі пісні та турботливі звуки вирували у підхмарних просторах. Лелека і ластівка відхилилися від повітряного шляху вожаків і потрапили в темну хмару зі смогу, яка спричинила їхнє раптове знесилення, рясне сльозовиділення і сердечну знемогу. Лелека побачив, що ластівка геть знесиліла та ледь махає крилами, підлетів до неї та запропонував свою допомогу.

— Сідай мені на спину і міцно тримайся — мусимо опуститися на землю, — сказав лелека.

Ледь жива ластівка вчепилася за пір'я лелеки і притиснулася до його теплого тіла.

Шлях до землі був далекий. Шаркнула блискавка, вдарив грім, пішов рясний дощ. Великі краплини боляче вдарили в тіло лелеки та ластівки. Дощ був дуже пекучий і від нього сльозилися очі й боліло тіло. Птахи звикли до звичайного дощу, а ось такого — вони ще не пам'ятали.

«Що ж це за дощ? Що то за така дивна хмара?» — шукали відповіді мандрівники. Їм ледь стало сили сісти на землю і заховатися під листям великого лопуха.

Швидко стемніло і втомлені невдахи змушені були провести ніч далеко від своїх рідних. Але лихо осінніх мандрівників на цьому не закінчилося, кількаразові спроби знову піднятися в хмарні висоти були невдалими. З кожним змахом крил лелека втрачав чимало пір'я, яке сипалося із крил, мов із подушки. На тілі в обох птахів з'являлися червоні плями. Це означало, що дощова буря пошкодила не лише їхні

крила, а й вплинула на весь організм. Годі було сподіватися на продовження польоту у теплі краї. Птахам стало лячно, адже ворогів у них не бракувало. Найбільше вони боялися лисиць.

На світанку, шукаючи їжу, лелека натрапив на хатину лісничого і аж скрикнув від радості:

— Ми житимемо, житимемо, тут наш порятунок. Казали птахи, що лісничий часто лікує хворих і знесилених птахів та звірів, а навесні відпускає на волю.

— Ходімо, — ледь чутно мовила ластівка. — Ми в безвиході, у будь-який момент можемо стати сніданком для лисиці, тхора, здичавілої собаки, kota.

Довгоногий лелека заховав ластівку від пронизливого вітру та дощу під своє облігле крило і попрямував до хатини лісника. Коли вони наблизилися до хати, загавкав собака і на ганок вийшов лісничий. Він насварив собаку і підійшов до мандрівників-невдах, які виглядали вкрай жалюгідно.

— Що з вами скоїлося? — запитав лісник. — Вас годі впізнати. Заходьте до хати, я допоможу вам — нагодую та лікуватиму.

— Розкажіть про свою пригоду, — попросив мандрівників-невдах лісничий. Чому ви не полетіли зі своїми сім'ями?

До пізньої ночі птахи розповідали свою історію. Виявилося, що з таким захворюванням лісничий зустрівся вперше. Та згодом він здогадався, що ластівка і лелека потрапили в радіоактивну хмару. Але звідки вона рухалася на висоті перелітних птахів, годі було здогадатися. Адже хмара несподівано з'явилася і раптово зникла.

Лісничий довго спостерігав за птахами, фіксував кожну зміну в їхніх організмах і поведінці. Він провів дозиметричний контроль і встановив, що радіаційний рівень в організмах птахів був утричі вищим, ніж у природних умовах. Із дня в день наростали побоювання за долю птахів, але фітотерапевтичні препарати за місяць допомогли оздоровити організм лелеки та ластівки. Добре, що в смертоносній хмарі птахи були недовго.

Лісничий купав ластівку та лелеку в пахучих травах, напував запашним цілющим чаєм. Він виходив на пагорб і ретельно вдивлявся в небо, ніби хотів побачити радіоактивну хмару, від якої потерпіли птахи. У тузі за рідними гості провели в лісничого всю зиму.

Здоров'я поступово поліпшувалося, сили відновлювалися, вирісло нове пір'я, міцніли ноги та крила. Ластівка часто злітала під стелю, ніби щось хотіла упіймати в повітрі. Лелека випрямлявся, ребив перші замашні вправи. Поступово птахи цілком одужали і могли

летіти в рідні місця. Гості лісного тишилися, виказували свою радість помахами крил, танцями під звуки сопілки.

Весна поступово витісняла зимові пейзажі. З кожним днем сонце щораз більше затримувалося в піднебессі, обігриваючи землю. Лісничий уважно оглядав крила та ноги своїх пацієнтів, вимірював довжину пір'я на крилах і тілі птахів, яке, на диво, росло дуже швидко. Після кожного огляду ластівка сідала на лелеку і вони вдивлялися у вічі лісникові, ніби запитували:

— Коли ж ми злетимо у небо назустріч весні? — чулося у їхньому погляді.

— Вже скоро, — казав лісничий. — Я випущу вас на волю, коли побачу, що повернулися лелеки і ластівки із теплих країв, бо серед них ви зможете знайти своїх родичів.

І ось настала та радісна мить. Перші провісники весни появилися над обрієм. Лісничий виніс лелеку і ластівку на лісову галявину. Вони вдивлялися в небесну височінь і мовою птахів просили:

— Ми тут, відгукніться. Прилітайте до нас!

Не раз лісничий виносив їх на галявину. Однієї сонячної днини лелека радісно закричав, побачивши трикутний клин лелек, які летіли над пагорбом і сіли неподалік, біля озера. Лелека продовжував радісно кричати і лелечий ключ заметушився, а потім стих і став дослухатися до знайомих звуків.

Раптом лелечиха знялася над озером, зробила коло і полетіла на лісову галявину, звідки доносилися рідні звуки. Вона була надзвичайно щасливою, коли побачила свого синочка.

Очі лісного наповнилися слізьми щастя, він випустив на волю лелеку, насолоджуючись вправністю його польоту. Лелечиха обняла свого сина крильми і вони довго щось по-лелечому розмовляли. Дякуючи, вони швидко схилили голови перед лісничим. Потім, наспівуючи дивні мотиви, зникли в повітря, покружляли над лісниковим обійстям і попрямували до озера. Лісничий задоволено дивився їм услід і бажав їм щастя.

Коли лелека полетів зі своєю родиною, ластівка засумувала. Та невдовзі біля лісної хатки защебетали ластівки. Заметушилася лісничикова «невільниця», зачувши рідний спів. Лісничий сказав ластівці, що настав час приєднатися до рідні й за мить ластів'яча згряя в знак ластівки пролетіла над самою головою лісничого і зникла у ранковому сонні.

Щороку лелеки і ластівки прилітають до лісної хати і вкладаються душевній доброті її господаря, який урятував багато птахів і звів їх від смерті, допоміг їм перебороти життєві труднощі.

Червона лебедина пара

Навесні пара закоханих лебедів перелітала на прадідівське місце літнього проживання. Раптом сонце сховалося за хмари, подув західний вітер, розрядилася блискавка лунким громом, і на озерно-лісовий край пішов рясний дощ. Він, здавалося, був звичайним, але в блискавичних розрядах насторожував грізний криваво-рожевий відтінок.

— Мабуть, веселка, — думали лебеді і, стомлені холодним дощем, приземлилися на узліссі, неподалік від свого родинного куточка. Притулившись один до одного, вони терпляче очікували закінчення зливи.

— Моє вітання вам, лебедики, — донісся з-під гілочок голос борсука. — Ви заблудилися чи щось інше трапилось? Я вас тут ще ніколи не бачив. Тут не варто дрімати, бо довгохвоста лисиця тільки й чекає, щоб хтось втратив пильність і задрімав. Вчора вона схопила одне сонне зайченя. Я не зміг допомогти. У малого зайченяти боліла ніжка, і йому не вдалося утекти від рудошерстої.

— Ого-го, — здивовано вигукнув борсук. — Та ви на очах міняєте колір пір'я — з білого — на червоний та рожевий. Що сталося з вашим розкішним вбранням?

— Не знаємо, не знаємо, — відповідали розгублені лебеді. — Мабуть, хтось із хмарами та дощем пожартував. Може, веселка зробила його кольоровим?

— Нічого ви не знаєте, — тонесеньким голосочком проспівала польова мишка. — Я часто буваю в людських оселях, коморах, стайниках. Інколи живу там довго, особливо взимку, якщо вдається налагодити нормальні стосунки з котами. Інколи живу на кухні і підслуховую розмови господарів і знаю від них, що з вами трапилось і що стало причиною зміни кольору пір'я. Я чула, як Івасик вчитав у книжці:

«Не залишайтеся довго під дощем, ховайтеся під дерева, скелі, у будинки, — пишала мишка. — Кольоровий дощ — це кислотний дощ, який утворюється з агресивної речовини. Це — сірчана кислота» — закінчив читати Івасик. — Про це нам і учителька казала...

— Та це не всі наслідки діяльності людини, — писнула польова мишка. В атмосфері гуляє ще не один отруйний бешкетник, що вилітає з димовими викидами. Послухайте-но, що розповідала мама Івасикові.

— Хвости, що тягнуться від високих труб, — пояснювала вона, — вміщують значну кількість шкідливих отруйних речовин. Серед них, крім сірчаної, ще й азотна кислота, які, випадаючи з дощем, пошкоджують дерева, пам'ятники культури, змінюють хімічний склад води в озерах і річках, погіршують стан ґрунтів, а отже, нівечать здоров'я людей.

— Я такого не чула і ніколи не мала нагоди підслухати щось таке, щоб пояснити, чому ви стали рожевими, — невдоволено писнула польова мишка. — Треба покликати віслюка. Він багато мандрує різними країнами і не раз слухав мудрі розмови.

— Знаю, знаю, — сказав віслюк. — Я колись віз на собі вченого з бородою під час дощу. Він постійно незадоволено бурчав: «Кислотний дощ, кислотний дощ. Сірчана кислота... азотна кислота. Все руйнується, все гине».

Що ж робити, як позбутися кислотних дощів?

— Читайте книжки! — авторитетно сказав віслюк і з поважно піднятою головою зник у ялівцевих заростях...

— Я теж вам дещо розповім, — обізвався їжак, який ніс гриби на своїх голках. — Івасик часто читає книжки вголос. Він якось читав мамі, що від цього дощу червоніють руки. А якщо він випаде на зелене листя, то воно втрачає зелене забарвлення, за якийсь час на ньому утворюються дірки та воно стає бурим, а потім в'яне та опадає. Піддаються руйнуванню й пам'ятники архітектури...

— А ви, лебеді, довго летіли під таким дощем? — запитав їжак. — Він, напевно, і змінив колір вашого пір'я. Всім, хто не має постійних домівок, варто про це завжди пам'ятати і берегти себе та рідних. Ми з вами дуже маленькі і не можемо вплинути на людей, щоб вони припинили свою смертоносну діяльність. Та ми сподіваємося на поліпшення умов нашого життя. Серед людей є й чимало наших друзів, які боротимуться за наш комфорт, опікуватимуться нами і відстоюватимуть наші права.

Сіра чапля і крячка

У густому тумані від перелітних ключів відбилися чапля і крячка. Вони втратили орієнтири і вирішили шукати допомоги.

— Хто летить у хмарах, відгукніться, — благала чапля. — Відгукніться і, якщо можете, допоможіть: я відбилася від свого родинного ключа.

— Ого-го-го-в, — відповіла крячка. — Я тут, поруч із тобою. Лети на мій голос, бо я теж заблукала.

Чапля і крячка знайшли одна одну і продовжували летіти у темряві, хоч двом уже не так лячно. Та за мить вони виринули із темної хмари і з піднебесної висоти почали шукати на землі знайомі обриси. Ще восени вони запам'ятали високі труби та клуби їдкового диму. А зараз неприємний їдкий дим розносився довкола, й оминати цей задушливий небезпечний простір мандрівникам було не під силу.

— Тримайся, крячко, не дихай, назустріч нам рухається багато отруйних речовин, які накопичилися в повітрі під хмарами.

— А що це таке, що ти назвала?

— Це отруйний газ, — відповіла чапля. — Від нього гинуть птахи, хворіють люди. Він перетворює життя у нестерпні муки.

— Що ж нам робити? Як урятуватися від цих смертоносних газів? — прокрякала збентеженим голосом крячка.

— Спробуємо опуститися нижче від цієї хмари, — запропонувала чапля. — Крила не розпрямляємо, а каменем падаємо вниз. Опустившись під хмари, розправимо крила і полетимо далі. Гадаю, ця смертоносна хмара не покриває весь простір до землі: можливо, знизу повітря чисте, ми не захворіємо і зможемо продовжити свій шлях до літніх гніздувань.

— Пірнаймо в чорну хмару, — крикнула крячка. — Каменем летімо кризь гідкий смог.

За мить вони прорізали чорну темряву і потрапили у світланковий спокій.

— Чапле, ти жива? — розплющивши очі, прохрипіла крячка.

— Ще дихаю, крячко, але дуже шкребе в горлі, і до очей щось прилипло, — стурбовано відповіла чапля. — Дивись униз, крячко, уже видно землю

Але дрібні пилінки потрапляли в очі. Мандрівникам нічого іншого не залишалося, як заплющити очі й летіти навмання.

— Негайно сідаємо на землю, — зарепетувала чапля. — У мене пошкоджене одне око.

— Гарзд, — погодилася крячка. — Сідаємо.

Стомлені мандрівники сіли на березі озера.

Яке було здивування пташок-мандрівників, коли довкола озера вони побачили скупчення галасливих жаб. Із дна озера фонтаном біла чорна вода і колами розходилася до берегів. Вода була гаряча, тому живі істоти утікали врзнібіч. Вся жаб'яча ватага галасувала уздовж берега.

— Біжіть до діда Опанаса, — крикнула велика Квака, — розкажіть про озерну катастрофу. Просіть, щоб негайно надав нам допомогу.

Дві довгоногі жаби швидко дострибали до хатини діда Опанаса.

Крячка і чапля, що ледь врятувалися від стратосферного лиха, натрапили на іншу трагедію — озерну. Вони спостерігали, як соми, щуки та інші риби описували дуги над водою і безживно переверталися на спину. Було видно, що їм загрожує смертельна небезпека.

Невдовзі на допомогу озеру примчав олень з дідом Опанасом. Саме тоді олень проходив у діда лікування та реабілітацію після тяжкого браконьєрського поранення.

— Діду Опанасе, рятуйте, — хором заквакали жаби. — Погляньте, хтось безжально знищує озеро. Від забруднення загине усе живе. Рятуйте нас...

— Аварія! — здогадливо вигукнув дід Опанас. — На дні озера прокладена металева труба. Це вона, мабуть, і тріснула. Я негайно звернуся до «зелених» — вони допоможуть у розв'язанні цієї кризової ситуації на озері. А зараз гайда за мною.

— Неподалік в озеро впадає річка з чистою водою, — пояснив дід Опанас. — Наразі ви всі перебудете там деякий час, а я відряджу ведмедя Васька із посланням до наших найбільших ворогів, промисловців, які безвідповідально забруднюють атмосферу, озера й ріки. Але це призводить до знищення диких тварин, птахів і риб і може викликати всесвітню екологічну катастрофу. Сподіваюся, нас не змусять довго чекати відповіді на наше звернення.

— Діду Опанасе, поведіть мене до лікаря, — попросила чапля. — Я відчуваю різкий біль в очах і різке погіршення зору.

— Гарзд, відведу, — сказав дід Опанас. І вони зникли у лісі.

А тим часом делегат від лісових тварин ведмідь Васько відніс лист-скаргу до прокладачів труб. Вони, прочитавши лист, злякалися можливої помсти лісових звірів, а тому вилучили труби з озера, і ліквідували загрозу екологічної катастрофи.

Зараз над озером знову чути веселе квакання. Життя мешканців водоймища налагодилося.

Чапля та крячка щоразу, пролітаючи над озером, радісними викриками вітають його жителів.

Ведмідь Васько теж навідується до озера, щоб поласувати рибою, яку виловить на мілководді. Він радий, що озеро знову ожило.

Скарги чорнобильських тварин

Якось після Чорнобильської катастрофи зустрілися лось і сова на спустошеній землі. Лось, відчувши присутність сторонньої живої істоти, заметушився, але, упевнений у своїй силі, невдовзі заспокоївся.

— Хто у хащах, опалених радіоактивним випромінюванням, ще може жити? — прогримів лось і постукав сердито ногою об землю.

— Я, я! — басом бовкнула сова. — Звідкіля ти забрів у цю страшну зону? Сюди заходять тільки ті тварини, які не знають, що з ними може статися, якщо вони тривалий час затримуються на нашій території. Тут земля засіяна смертоносними речовинами — радіонуклідами. Про це кажуть усі люди. Поглянь на мене. Я тепер ледь бачу, а до катастрофи навіть у найтемнішу ніч мої очі далеко бачили найдрібніші предмети. Я бачила все, що діється на землі. Ніхто не міг сховатися від мене в нічній темряві. А тепер зір послабшав, і я не відрізню польову мишу від звичайного сірого каменя. Люди називають таку хворобу катарактою. Тепер серед нашого брата вирує безліч захворювань.

— Що з тобою трапилося? — здивовано запитав лось. — Хто посіяв страшні недуги серед мешканців оцих земель?

— Небачений витвір людського розуму — атомна електростанція, яка виробляла електроенергію, — відповіла сова. — Такої катастрофи не було ще ніде у світі. Вона принесла біду на багато століть. Усім нам треба було давно і назавжди покинути цю мертву і небезпечну територію.

— Чи можемо ми відплатити за нашу кривду? — допитувався розлючений лось. — Я зберу своїх друзів та шукатиму нищителів світу по всіх-усюдах, і вони всі повиснуть на наших рогах.

— Еге! Нікому мстити, адже більшість творців цього «дива» вже за хмарами, — відповіла сова. — Нікому відповідати за злочин проти людства і тварин. Це збунтувалося атомне дитя і відплатило всьому живому на Землі за необачність та безвідповідальність.

— Однак ви, сови, вільні. Ви живете, не боячись загрози від мисливців і браконьєрів. На вас не видають ліцензій, — констатував розчарований лось. — Я зрідка покидаю зону Біловезької Пущі, і мені майже відомі ваші проблеми.

— Все не цілком так, як ти собі думаєш. Наша свобода — це наше життя, — відповіла чорнобильська сова. — Наша свобода — це право на повільну смерть. Ми поступово втрачаємо батьківські гени. Вплив радіоактивних речовин, які накопичилися у рослинах, ґрунті, воді змінюють нас до невпізнання. Згодом у нашій зоні ходитимуть тільки чорнобильські мутанти, але хтозна чи навіть вони зможуть за таких несприятливих умов вижити. Треба вислухати американську норку, яка пережила катастрофу на атомній електростанції в 1986 році. Вона розкаже про своє життя в радіаційній зоні. Я часто її бачу пригніченою і розгубленою, — закінчила сова.

— Може, ви не чули і не знаєте, — промовила норка, — як увесь світ обманювали авторитетні світові організації: міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ) та Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ). Вони заперечували, що вибух у Чорнобилі негативно впливає на стан здоров'я населення, а все списували на «психологічні фактори і стреси». В засобах масової інформації можна було почути чи прочитати лише заспокійливі запевнення. Про нас, жителів довколишніх територій, навіть і не згадували. Здавалося, що нас ніби вже й немає.

— Згадала, згадала, — закричала сова. — Я ж дивилася першотравневий парад і Всесвітню велогонку на Хрещатику. Яке ж то було щемірство! Де ще у світі і який уряд міг допустити таку наругу над людьми? А з Чорнобиля і з ближньої території тим часом довго вивозили людей, винищували тварин.

— То ж послухайте, що зі мною сталося, — продовжувала американська норка. — Моя популяція розвивалася успішно, систематично народжувалося п'ять-шість малят. Та після Чорнобиля поступово зменшувалася кількість, і зараз я не можу народити жодного маляти.

— А погляньте на будинки або зайдіть усередину, — розпачливо прошамкав їжак. — Усе зруйновано, речі забрано, вивезено, незважаючи на те, що все радіоактивне. Це загрожує радіоактивним опроміненням ще сотням людей, крім чорнобильців.

— Розповідай, розповідай, — попросила сова. — Нам дуже цікаво тебе слухати.

— Гарзд. Я все розповім. Я тут живу з часів катастрофи. — Завважай їжак. — Тяжко мені жити. Мій організм бунтує, закликає до втечі. Але я живу, охороняю покинуті оселі. Найбільше мене триво-

жать нічні гості, які щось виносять із покинутих домівок і зникають з накраденим у темряву.

Нещодавно я сторожував Сашкову хату. З ним ми дружили до аварії. Однієї ночі я почув шум і подумав, що то Сашко повернувся. Але це знову були нічні гості, які все до дрібки винесли з хати. Поступово вони спустошили всі будинки. Це не Чорнобильська зона, а справжня зона розбою.

— Гей, зайцю! Виходь із кущів. Твоїх ворогів тут немає, а я вже нічого не бачу, — загукала сова. — Розкажи, як тут тобі живеться?

— Гарзд, — відгукнувся довговухий і вискочив з-за куща. — Я поступово адаптуюся до радіаційних умов. Важко тільки взимку, бо моя шерсть не густішає, а навпаки, рідшає і мені постійно дошкуляє холод. А вийти із Чорнобильської зони не можу, бо вже давно втратив спритність, можу якомусь ворогові в зуби потрапити. У нашій зоні моїх прямих ворогів дуже мало, і бур'яни високі, то є де сховатися. Мене ніхто зайвий раз не потурбує, бо все практично мертве.

— Гей, довговухий, — звернувся їжак до зайця. — Де ж поділася твоя подруга білка?

— Ось там, у хащах, — відповів заєць. — Вона геть втратила свою красу і лише зрідка виходить на прогулянку.

— А що з нею трапилося, — допитувався їжак зайця.

— Причина дуже серйозна, — сумно відповів заєць. — Ліс згорів від радіаційного опромінення, горіхи не ростуть. А їжа, яку вдається знайти, дуже шкідлива. Плигати з дерева на дерево білка вже не може. Її хвіст обліз і не допомагає під час стрибків. Вона ще й знесилася, майже не рухається. Скаржиться, що дуже багато її родичів загинуло останнім часом.

— А як почувається старий вепр? — поцікавився лось.

— Це найбільший крикун у Чорнобильській зоні. Він часто лякає усіх своїм ревом, — кинув заєць. — Спересердя перерив половину ґрунтів чорнобильської тридцятикілометрової зони. Ходить та бурчить: «У мене болить живіт, легені, печінка, серце. Порятуйте!». Але кому він потрібний. Мисливців немає, а вовки бояться вепра. У нього єдиний шлях — доживати відміряне йому життя.

— Що ж нам робити? Яких заходів ужити? — запитав поради лось. Чи не час нам зібрати лісових мешканців з усіх територій, де після чорнобильської катастрофи сформувалися смертоносні умови проживання.

— Але ж що з того буде? До кого нам звертатися? Яких результатів можна сподіватися? — перепитав заєць.

— Підготуємо звернення до всіх міжнародних організацій, світової громадськості, прихильників та захисників тварин, — сказав лось. — Гадаю, потрібно створити світовий реабілітаційний центр догляду за тваринами, які потерпіли від чорнобильської аварії, і розробити програму оздоровлення тварин у реабілітаційних резерватах.

За реабілітаційними резерватами — майбутнє тваринного світу!

— Згода! Слушна думка! — підтримали лося усі присутні й серйозно поставилися до написання звернення-скарги про жахливі екологічні умови проживання тварин, усіх живих істот на чорнобильських просторах. Вони висловили надію на позитивне вирішення та допомогу з боку відповідних органів та організацій. Отак чорнобильські тварини виступили за збереження краси і гармонії.

Звернення диких і свійських тварин до міжнародних державних і громадських організацій

Збентежені загальним станом довкілля дикі та свійські тварини вирішили скликати загальний конгрес тих, які потерпіли від людської безвідповідальності. Місцем проведення конгресу вони обрали околицю Києва, де за давніх часів Ярослав Мудрий видав закон про обмеження полювання на диких птахів та звірів.

Конгрес відбувся серед верболозів, на залишках незатоплених островів стократ оспіваного славного Борисфена-Дніпра.

На небувалому досі всеукраїнському вічі були присутні всі представники лісових, степових та водних тварин. Головував на вічі представник карпатської фауни зубр.

Голова віча Зубр карпатський заревів, звертаючись до присутніх:

— Панове представники гірсько-лісових, підгірських, степових і морських просторів! Вже досить терпіти нам свавілля та наругу наших двоногих ворогів.

— Де мої предки, хто їх винищив? — продовжував свій виступ зубр. Зубри у VI столітті жили на Київщині і Подолії, у XVII столітті у лісостеповій Україні. Але вже на початку XVIII століття зубри збереглися лише у Білорусії, Литві та Польщі. У XX столітті зубра можна було зустріти тільки у Біловезькій Пущі. У 1919 році на цій території був убитий мій останній родич.

Зі звинуваченням людей виступив бабак.

— Моїх родичів у XVII–XVIII століттях ще можна було зустріти майже на всій території України, — стоячи на задніх лапах викрикував бабак. — У XVIII столітті внаслідок розорення степів ми були винищені та витіснені на інші території. Тепер мої брати колоніями мешкають хіба що в Середній Азії та Казахстані.

— Дозвольте й мені оголосити звинувачення людству, — обіззався кінь тарпан. — Дякувати Богові, розумні люди зберегли моїх родичів у зоопарках України. А мій останній дикий родич, пра-пра-тарпан, був убитий ще в 1879 р неподалік від Асканії Нова. Останній тарпан дожив до 1918 року у конюшнях кінного заводу поблизу Миргорода, що на Полтавщині. Залишилося нас дуже мало...

— Дозвольте мені, одному із предків великого одомашненого роду, — звернувся до надзвичайних зборів Тур. — Унаслідок одомашнення мої предки взагалі зникли з європейського континенту ще у

XII–XVI століттях. Остання самиця загинула у 1627 році неподалік від Варшави.

— Відомо, що нашого роду вже чимало було знищено. Нам потрібно розробити усе можливе, щоб зберегти живих тварин, — підсумував виступи карпатський зубр.

— Пропоную організувати походи до міністерства сільського і лісового господарства, інспекції та управління екобезпеки. Треба відрядити делегації до різних державних і міжнародних організацій.

— Зайцю, — звернувся до довговухого зубр, — ти найбільш кмітливий. Скажи-но, до якої організації потрібно звернутися у першу чергу?

— До МСОП, — промовив заєць. — Так радив мені дід Опанас. Він сказав, що ці букви розшифровуються як Міжнародна спілка охорони природи і природних ресурсів. Дід Опанас запевняв, що вона безпосередньо займається охороною тварин.

— А чи далеко до цієї організації? — запитав зубр.

— Штаб-квартира МСОП розміщена у Швейцарії, — десь здаєка донеслися слова діда Опанаса. — У місті Глан.

— Та це дуже далеко, — сказав бурий ведмідь, — я вже там був. Це в Альпах, на березі Женевського озера.

— О-го-го, — захитав головою заєць. — А з мене, якщо я піду у складі делегації, шапку не зроблять?

— Ні, — запевнила сарна. — Я колись вільно паслася на альпійських луках. Там усюди розвішені знаки з написами: «Не лови!», «Не стріляй!», «Полювання на диких тварин заборонене!».

— Для переконливості походу до складу делегації введемо лева, жирафу, слона з мандрівного цирку, — запропонував лось. Жирафа може без перешкод передати петицію у штаб-квартиру МСОП. Слон, у разі несправедливого, байдужного поводження з нами, прокладе дорогу до будь-яких дверей. Ведмідь і тигр охоронятимуть менших, беззахисних членів делегації.

Може, ми організуємо похід тільки крилатих? — вони добре літають і швидко виконають таке завдання, — промовила чапля. — Інші ж лісові тварини дуже довго добиратимуться до Женевського озера. А чаплі, чорногузи, гуси, лебеді щорічно пролітають над містом, де розміщена штаб-квартира МСОП.

— Гаразд, погодився зубр. Птахи понесуть на крилах скаргу на захід, а решта тварин-парламентарів вирушать суходолом. Усі пови-

нні зустрітися біля штаб-квартири МСОП у Ілані і там дочекатися відповіді.

— Похід у місцеві державні й недержавні організації з охорони природи організуємо після одержання відповіді із МСОП, — сказав зубр і оголосив про завершення Першого надзвичайного конгресу.

Усі тварини світу вірять і чекають на негайну допомогу від людей.

Термінологічний словник

Байбак (степовий) — ссавець, завдовжки близько 60 см, маса тіла — 6,5 кг. Ендемік у степах Європейської рівнини, Північного Казахстану. Живе родинами у глибоких норах, утворює колонії. Викиди землі біля нір можуть займати значні площі. Змінюють властивості ґрунту, склад рослин. Сплячка триває до 6 місяців, народжує раз у рік 4–5 дитинчат. На деяких територіях перебуває під охороною.

ВООЗ (ЛУНО) — Всесвітня організація ООН із питань охорони здоров'я, міжнародна, міждержавна організація. Спеціалізована установа ООН (з 1947 р.). Основне завдання: боротьба з особливо небезпечними хворобами, розробки міжнародних санітарних правил та покращення санітарного стану довкілля. Розміщена в Женеві. В 1988 р. членами ВООЗ були 166 держав.

Вугор річковий, європейський — рід риб родини вугрових; понад 10 видів. Поширені в басейні Атлантичного, Індійського і Тихого океанів. В Україні поширений один вид — вугор звичайний, європейський. Довжина тіла сягає 2 м, маса — 4–6 кг. Тіло зміподібне, вкрите дрібною лускою. Розмножується в Атлантичному океані, після нересту гине. Мальки заходять у прісні води. Вирощують вугрів у ставках та озерах.

ДДТ (дуст) — скорочена назва дихлордифенілтрихлоретан — синтетичний отрутохімікат. Застосовується для боротьби із шкідниками сільськогосподарських культур. Накопичення ДДТ у харчових продуктах та організмах людини впливає на виникнення онкологічних захворювань, змінює генетичну структуру людини, порушує репродуктивну функцію, призводить до захворювання крові.

Дозиметр — прилад, який використовують для вимірювання радіоактивного випромінювання або величин, які пов'язані з радіоактивними продуктами. Після Чорнобильської катастрофи в Україні ведеться систематичне вимірювання різних типів радіоактивного вимірювання (альфа-, бета-, гама-випромінювання) та вмістом радіоактивних продуктів в ґрунтах, повітрі, воді, продуктах хар-

чування. До радіоактивних елементів відносяться цезій-137, плутоній-239, радій-226, стронцій-90, йод-131. Вимірюють у мікрорентгенах за годину (мР/год). Радіоактивне випромінювання спричиняється до виникнення різноманітних захворювань людей і тварин.

Кислотні дощі — опади — дощ (сніг) утворюються внаслідок хімічних реакцій між атмосферною вологою та хімічними сполуками — діоксидами сірки й азоту, що містяться у промислових викидах. Кислотні дощі пошкоджують лісові насадження, пам'ятники архітектури, підкислюють воду озер, ґрунти.

Кінь тарпан — предок домашніх тварин. В давні часи населяв степи Європи, сягаючи півночі Польщі, Литви, Пруссії. На сході його ареал сягав Казахстану, можливо, певною мірою перетинаючись з ареалом коня Пржевальського. У Західній Європі тарпани були знищені в середині XVIII століття. В Польщі ще зустрічалися на початку XIX століття. Останню дику кобилу було вбито в 1879 році за 35 км від Асканії Нової. Один жеребець дожив у конюшнях кінного заводу біля Миргорода Полтавської губернії до 1918 року.

Ліцензія — офіційний документ, який дає право особі здійснювати ту чи іншу операцію в межах державних земель, лісів, водних об'єктів. Ліцензії дають право на вирубку лісів, вилов риби, відстріл окремих мисливських тварин, добування тих чи інших корисних копалин.

МАГАТЕ (ІАЕА) — міжнародне агентство з атомної енергії — міжнародна урядова організація, що входить в ООН як атомне об'єднання. Існує з 1957 р. Членами є 122 держави. Мета — збільшити внесок атомної енергетики у справи миру, здоров'я і процвітання в усьому світі. Функції: пильнувати, щоб устаткування і ядерні матеріали не використовувались для військових цілей, керувати міжнародною системою ядерної документації, запобігати поширенню ядерної зброї та ядерною безпекою. Центр — м. Відень (Австрія).

МСОП (ІАЕР) — Міжнародний союз з охорони природи і природних ресурсів. МСОП — основний науковий консультант ООН із проблем охорони природи. Створений у 1948 році з ініціативи ЮНЕСКО. Сприяє співпраці між урядами, національними та міжнародними організаціями та надає їм консультації із проблем охорони природи. МСОП має різні комісії, які готують проекти міжнародних угод, конвенцій, поширює новітні наукові і технічні досягнення, ідеї щодо проблем з охорони природи.

Національний природний парк — територія (акваторія), на якій охороняються ландшафти або унікальні об'єкти природи. Використовуються в оздоровчих, естетичних цілях, в інтересах науки, культури, освіти. Зараз в Україні функціонує 12 національних парків (Карпатський, Швацький, Синевірський, Яворівський, Сколівські Бескиди тощо). Відповідно до проектної документації невдовзі буде організовано ще 44 національні парки.

ООН (UNO) — Організація об'єднаних націй, міжнародна міждержавна організація, яка вивчає та здійснює керівництво через своїх членів глобальними та регіональними проектами розвитку людства, розробляє спеціальні резолюції з питань охорони природи. В 1962 році на XVII сесії Генеральної асамблеї була прийнята спеціальна резолюція «Економічний розвиток і охорона природи», де було підкреслено, що охорона довкілля є безпосереднім обов'язком держав-членів ООН; в 1972 р. у Стокгольмі відбулася конференція ООН з питань довкілля і була прийнята «Декларація про охорону навколишнього середовища». В центрі уваги цієї організації — проблеми комплексного використання і охорони вод, збереження, відновлення, підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності лісів та тваринного світу. ООН займається проблемами здоров'я, різних військових конфліктів та всіх територіальних суперечок.

Пестициди — загальноприйнята назва отрутохімікатів, які використовуються в сільському господарстві для захисту рослин і тварин. Це різноманітні хімічні сполуки, які мають властивості знищувати або припиняти розвиток живих організмів — комах, кліщів,

савців (гризунів), бактерій, вірусів, спорів, грибків, шкідливої рослинності (будяків). Наприклад, гербіциди — засоби знищення будяків, додоліанти — засоби для знищення листя, зооциди — засоби для боротьби із гризунами.

Полютанти — викиди шкідливих речовин із забрудненим газовим потоком в атмосферу промисловими підприємствами, авіаційним, морським транспортом, військовими діями, лісовими пожежами та іншими джерелами антропогенного походження. Вони істотно змінюють склад атмосфери і негативно впливають на стан здоров'я населення.

Природні резервати — абсолютно заповідні ділянки, невеликі заповідники (площею кілька гектарів) в зарубіжних країнах, у межах яких заборонені всі види господарювання, обмежений або взагалі заборонений туризм. Природні резервати входять до складу більших за площею природних парків і охороняються державою.

Резерват — охоронна природна територія у Великобританії, Франції, Бірмі, Танзанії та інших країнах. У багатьох країнах за своїм режимом і призначенням лісні, мисливські, орнітологічні, виключно наукові резервати, близькі до заказників України. Наприклад, у Франції орнітологічний резерват у дельті Рони — Канарг призначений для охорони гніздувань і зимівлі водоплавних птахів.

Сірчана кислота (H_2SO_4) — безбарвна масляниста рідина. Змішується з водою. Концентрат реагує з усіма металами, утворюючи солі — сульфати. Утворюється від окислення SO_2 . Виробляють мінеральні добрива (сульфат амонію), барвники, штучні волокна, використовують для очищення нафтопродуктів.

Фауна — сукупність тварин, які населяють певну територію (акваторію — водні об'єкти) протягом тривалого геологічного часу. До складу фауни входять автохтони (аборигени) й алохтони (іммігранти).

Ціаніди (ціаністі солі) — солі сильної кислоти HCN. Ціаніди калію, натрію застосовують для добування золота і срібла з руд (ціанування), у гальванотехніці. Надзвичайно отруйні. Потрапляння їх у річки та озера викликають екологічні катастрофи — загибель водних мешканців.

ЮНЕП (UNEP) — програма ООН із докiлля, що стосується розробки засад i методiв комплексного наукового планування i управління ресурсами бiосфери. Роботи ведуться з 1972 р. у багатьох краiнах, у тому числi у США, Великобританiї, Францiї, Италiї. Програма передбачає органiзацiю i координацiю деяких дослiджень з охорони навколишнього середовища. У тому числi створення системи станцiй спостереження (монiторингу) за станом бiосфери в усьому свiтi.

ЮНЕСКО (UNESCO) — органiзацiя ООН iз питань освiти, науки, культури. Утворена у 1946 р. Мета: сприяти пiдтриманню миру у свiтi. Функцiї i дiяльнiсть — освiта: зменшити неписьменнiсть, сприяти розвитку освiти i пiдготовцi кадрiв, рiвномiрному розподiлу у свiтi наукових i технологiчних працiвникiв. Природничi науки: сприяти мiжнароднiй спiвпрацi в галузi бiосфери, геологiї, океанографiї, гiдрологiї. Опiкується освiтою, навчанням, культурною спадщиною. Штаб-квартира ЮНЕСКО — Париж (Францiя). Членами ЮНЕСКО є 184 краiни.

ЗМІСТ

Передмова	3
Трагедія Жаб'ячого озера	4
Півник Васько	8
Зустріч у національному парку	12
Вимушена втеча білки	15
Пригоди двох зайців	18
Суперечка лососевих	22
Скарги білочки та равлика	25
Ведмежий барліг	28
Кріт і чорний журавель	31
Жаба і вуж	34
Плямисті ведмежата	37
Бобриха і кіт Мурко	41
Кріт і жабенята	44
Білий лебідь і жаба	46
Спогади коня тарпана і бабака про минуле	49
Прощання вугра з Україною	53
Небезпечні пригоди лелеки та ластівки	56
Червона лебедина пара	60
Сіра чапля і крячка	63
Скарги чорнобильських тварин	67
Звернення диких і свійських тварин до міжнародних державних і громадських організацій	72

Навчальне видання

Іван Миколайович Волошин

Екологічні пригоди тварин

Підписано до друку 25.02.2004. Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times. Друк офсетний. 6,51 ум. др. арк., 6,25 обл.-вид. арк.

Тираж 1000. Замовлення №04-020

Редакція газети «Підручники і посібники». Свідоцтво ТР №189 від 10.01.96.
46020, м. Тернопіль, вул. Поліська, 6а. Тел. 8-(0352)-43-15-15, 43-10-21.